tnny 12

פרײַז 25 גראשען XIV-ער יאָהרגאַנג „Należytość pocztowa uiszczona gotówką" „Radomer-Kielcer Leben" 8 (653) הײַנט 10 זײַטען

Radom, dnia 19 Luty 1937 r.

ראַדאָם, פרײַטאָג ח. אדר תרצ"ז

טעלעפאָן פון רעדאַקציע 15 - 18

ראַדאָמער-קעלצער לעבען

פּאַראָווע פאַרבערײַ
און כעמישע פּראַלניע

A.

HEMPEL

פאַבריק און צענטראַלע אַלטע שטאָדט 7

פיליעס:

זשעראָמסקי 1

זשעראָמסקי 21

זשעראָמסקי 59

טראַוגוטטא 11

קעלנער צו וואַשען צו 15 גר.

בזה אנו מודיעים העטופים בצער ויגון אל אשר נלקח מאתנו עטרת, תפארת ראשנו

אבינו, זקנו ואבי-זקנו, החסיד אשר הסתופף בצל סדושי-עליון נב"ג"ם

בן מאה ושני שנים, משנתו ק"ב ונקי, צדיק תמים במעשיו ובמדותיו

ר' ירחמיאל בן ר' דוד מילער ז"ל

יהי' לזכרון לפני בניו, ניניו ונכדיו ובניהם בארץ, בחוץ לארץ ובמדינות שונות אשר בא למקום מנוחתו ביום ג' פ' תצוה ה' אדר תרצ"ז.

המשפחה.

Wszystkim Krewnym oraz znajomym, którzy okazali nam tyle współczucia po stracie najdroższej Córki i Siostry naszej B. P.

Mani Adlerówny

oraz wzięli udział w odprowadzeniu drogich nam zwłok na miejsce wiecznego spoczynku, składają z głębi serca wyrazy podziękowania

pozostali w smutku

Ojciec i Rodzeństwo

דעם טיפסטען מיטגעפיהל דריק איך אויס מײַנע פרײַנד

די געברידער ריכטמאַן

צוליב'ן טויט פון זײַער אונפערגעסליכע מוטער

שרה נאַכע נ. ע.

זאָלען זיי זײַן געטרייסט פון גאָט.

יחיאל שװאַרצבערג און פרוי

Panu Maksowi Adlerowi oraz Rodzeństwu z powodu przedwczesnego zgonu ich Córki i Siostry B. P.

Mani Adlerówny

wyrazy głębokiego współczucia

składa

A. AKERMAN

DR.

Ł. ROZENBLUM

akuszerja i choroby kobiece

przyjmuje od 10 do 12 rano

i od 4 do 7 wiecz.

ul. Żeromskiego 5 tel. 16 - 30

ווילט איהר האָבען קלאָרע, זויבערע וועש, נײַע גאַרדעראָבעס, שנײַ-ווײַסע פאָרהאַנגען,

גיעט נאָר צו וואַשען און פאַרבען אין דער באַקאַנטער

כעמישער פאַרבערײַ און פּראַלניע פון דער ערשטקלאַסיגער פירמע

A. HEMPEL

Centrala Stare Miasto 7 telefon 19 - 70

Filje

Żeromskiego 1

Żeromskiego 21

Żeromskiego 59

Traugutta 11

ווער ס'האָט זיך ניט איבערצײַגט זאָל פּרובען און וועט זײַן ענטציקט

פון דער שענער, עסטעטישער און פאַכמענישער אַרבײַט.

ביליגע פּרײַזען! פּינקטליכע אויספיהרונג

סאָלידע בעהאַנדלונג קומט און איבערצײַגט אײַך

צענטראַלע: אַלטע שטאָדט 7 אָפּיצ. טעל. 19-70

פיליעס: זשעראָמסקי 1, טראַוגוטטא 11

זשעראָמסקי 21, זשעראָמסקי 59.

קטנותי מכל החסדים

מ. דען.

הכל מודים, אז דאס שפיטאל איז דער „בן-יקיר לי" פון אונזער שטאדט און דעריבער איז קיין חידוש נישט, אז כדי להוציא לחירות, איז געשעהן, אז „ויאתיו כל לעבדך", ווייל כן חובת כל היצורים. עס איז אויך בעוויסט, דאס דער צבא-מעלה פון דער שפיטאל-אקציע איז בשעתו געבליבען על אם הדרך מיט די תפילה „קויתי ה' קיוה נפשי", וכל העם עונים בניב שפתים „אין קצבה לשנותך ואין קץ לאורך ימיך".

היות ווי מ'האט געקענט האבען חעניג אמונה צו דעם „אף הוא מתכוין לגמור" ואתיתי גם אני לחנן מיט א ציבור אין חעלכן ס'האבען מיטגעהאלפען די אמת'ע אנשי-חיל פון קאמיטעט וישראל נושע.

ווי עס איז געקומען צום רעמאנט און מ'האט בעדארפען צו בענוצען די תרומה וואס מ'האט ביי דער יודישער בעפעל-קערונג אין א ערך פון 6000 זל. פאר דעם משכן צוזאמענגענומען און מ'האט צו דעם קאמיטעט געזאגט „ואוצרך הטוב לנו תפתח תושיע ורב על תמתח" — איז דער פועל יוצא דערפון געווען, אז תאין ומתכנסין, אלו לאלו שואלים, אלו ואלו ממללים און מיט א פארזיכ-טיגקייט פון א „כבקרת רועה עדרו" כן תעביר ותספור, מ'איז קוים צוגעקומען בצמצום צו דעם „יתמנה" און מ'איז געבליבען באמצע.

ואיש אחד, וועלכער לויט דעם נאמען נאך ברויך ער זיין גוט ווי א טויב, ירד על ירכתי הספינה וישכב וירדם, ווי א אודם-שטיין בבחינת ברזל והסן ממנו מלוא חפניו — און ער האט געזאגט אני ירא אשר עשה. דער רעמאנט דאגעגען האט איהם געענטפערט לא דלותי, בנת בעקערמאן האט ער געזאגט „ולי להושיע" און בית-ישראל האט געזאגט במחו בה' ובבורזשעס.

במעי הרג איז דער זעלבער געוואהר געווארען, אז „משמרים הבלי שוא חסדם יעזובו" און דערפאר איז ער נרצע באזנו געווארען ביי דער פראגע פון די טירלעך.

חייזט אויס, אז היטב חרה לו, ווייל אויף א זיצונג חעגען דעם פורים-אווענד האט ער ערקלערט, אז ער וויל חס האבען אויף דעם קיקיון אשר לא עמל בו און, אז הוא יפן בו חמים ויחון עם. אויב דער חג-האסיף פון דער אימפרעזע וועט זיין ביי איהם און די מידה פון עצירות וועט זאגען „אודך".

איך גלויב אבער באמונה שלמה, אז יעדער בעטייליקטער וועט זיך פרעגען: „ואני לא אחוס על נינוה?"...

שפיטאל-קאמיטעט בעשליסט איינשטימיג די גמינע זאל נישט בעריקזיכטיגען די רעקורסען אויף די „סקלאדקעס" פון צוגאב-בודזשעט.

דער שפיטאל-קאמיטעט האט אבגע-האלטען דינסטאג פאינאכט א זיצונג אין לאקאל פון דער יודישער גמינע. אויף דער זיצונג איז אבגעגעבען געווארען א גענויער חשבון, וויפיל דער רעמאנט פון שפיטאל האט בעטראפען ביז היינט. לויט די רעכנונגען איז שוין אויסגע-צאהלט געווארען פאר'ן רעמאנט 8.121 זל. חוץ דעם דארף מען נאך רעגולירען פאר דער ביז יעצט אבגעטוהענע אר-בייט, בערך 3000 זל.

דאס געלד איז גענומען געווארען פון פאלגענדע קוועלען:

פון געזאמעלטען געלד אין שטאדט האט מען גענומען 3600 זל. פון א בע-קאנטען נדבן, וועלכער וויל נישט זיין נאמען זאל פערעפענטליכט חערען — 3000 זל. און 1572 זל. פון איינגעפלא-סענעם געלד פון צוגאב בודזשעט פאר'ן שפיטאל פון פערגאנגענעם יאהר.

אויף דער זיצונג האט דער ה' יאנאס ריבינשטיין קריטיקירט דעם שפיטאל-קאמיטעט, אז ער איז נישט גענוג שפאר-זאם און ערלויבט זיך אויף גרעסערע, נישט נויטיגע אויסגאבען. ער איז געגען דעם, חאס די אויבענס האבען געקאסט איבער 3000 זל. חעלכע האבען געבריכט קאסטען לויט איהם ביז 700 זל., ווען מען שטעלט זיי איבער. אויך רער דאך איז טייער, חייל ס'האט געקענט גענוג זיין פון פאפע, און דערצו נאך האט ער געהערט, אז די קאנאליזאציע און חאסער-לייטונג איז נישט גוט געמאכט, ווייל די רעהרען האבען געפלאצט און עס ברויך יעצט קאסטען בערך 2000 זל. מ'זאל זיי פעררריכטען.

אויף אלע פארוואורפען פון ה' רו-בינשטיין, האט געענטפערט זאכליך און גענוי פרעזעס רען, וועלכער האט מיט ציפערען און פראקטישע ערפאהרונגען אנגעוויזען, אז ער האט א טעות. קודם כל האבען די אויבענס נישט געקענט חערן אנדערש געמאכט, ווייל וואס ביליג איז טייער. די אלטע קאפלעס האבען שוין נישט געטויגט און ווען מען שטעלט זיי איבער, חאלטען זיי געדויערט און מ'חאלט סוף כל סוף געמוזט זיי בעזייטיגען און אויפשטעלען אויף זייער ארט נייע, וואס וואלט פיל טייערער געקאסט. קיין רעמאנט מאכט מען נישט אלעמאהל, בפרט אין א שפיטאל. די אויבענס זענען אויסגעפערטיגט געווארן לויט'ן מוסטער פון די נייע ארבייטער-הייזער, וועלכע זענען גלענצענד גוט און שפארזאם. מ'לעגט אריין ווענינ קוילען און זיי גיבען א סך ווארימע טעמפעראטור. אין די גרויסע פרעסט, האבען די אויבענס אין שפיטאל גוט נעזארימט. די אויבענס זענען פער-העלטניסמעסיג נישט טייער און אין דער צוקונפט וועט זיך ארויסווייזען, אז זיי האבען איינגעבראכט גענוג געלד, וואס ש'יך דעם דאך, האט מען איהם מיט קיין פאפע נישט געקענט דעקען, ווייל דערמיט איז געווען פערבונדען א צווייטער רעמאנט פון ארייינשטעלען נייע בעלקעס, וואס וואלט אויסגעמאכט פיל טייערער ווי דער איצטיגער דאך וועלכער איז גוט און וועט זיין דויער-האפטיג אויף לאנגע יארען, בעת פאפע איז נאר א צייטווייליגע זאך. (חוץ דעם אלעם ווייסט ה' רובינשטיין אלס בעל הבית אליין גוט, אז א דאך פון פאפע ברויכט מען שמירען מיט סמאלע יעדעס יאהר און דאס איז א הוצאה וואס קאסט אויך עפעס).

וועגען די מעשה מיט די געפלאצטע רעהרען, ערקלערט אינזש. גאלדבלום, אז סך הכל האט צוליב די גרויסע פרעסט געפלאצט א דנא פון איין קע-סעלע, וואס דאס צו פעררריכטען ברויך קאסטען העכסטענס 10 זל. פון וואנען ס'האט זיך גענומען די לעגענדע, אז ס'האבען געפלאצט רעהרען און דאס פעררריכטען זיי דארף קאסטען אזש 2000 זל. איז פשוט צו שטוינען. דאס זעלבע בעשטעטיגען די פרעזעסען איתמר אדלער און דען.

פרעזעס דען דריקט אויס זיין פער-ווינדערונג, וואס אויף נישט געש-טויגענע מעשיות אויסצוטראכטען, געפי-נען זיך בעלנים אין שטאט, אבער אויפ'ן שפיטאל-בודזשעט זענען נישט אלע קיין בעלנים צו צאהלען. ס'זענען דא גענוג מענשען, וואס האבען אריינגעטראגען רעקורסען אויף דער „סקלאדקע" פון שפיטאל.

די ראקטוירים קליינבערגער און פאסטמאן ערקלערען, אז ס'איז איבריג די גאנצע דעבאטע, ווייל דער קאמיטעט האט בעשלאסען צו מאכען אזא דאך און אויפשטעלען אזעלכע אויבענס נאך א גרויסען ישוב-הדעת.

ה' רובינשטיין פערענטפערט זיך, אז מ'האט איהם אזוי אינפארמירט און אויף זיין פארשלאג יווערט אנגענומען איינ-שטימיג פון גאנצען קאמיטעט נישט צו בעריקזיכטיגען די רעקורסען פון דער שפיטאל-סקלאדקע. ס'איז אויך אנגע-נומען געווארען אויסצאהלען דער גמינע פון געזאמעלטען געלד טויזענד זל. אויף רעמאנט.

די זיצונגען פון שפיטאל-קאמיטעט קו-מען אפט פאר און די גמינע-באמטע זענען פארווארפען מיט ארבייט. חוץ אין דער ביורא, וואו זייער ארבייט האט זיך פיעלפאך פערגרעסערט. ווערן זיי אריינ-געצויגען אין אלע אקציעס וואס זענען פערבונדען מיט דער גמינע.

צו דער אויפמערקזאמקייט פון דער פערוואלטונג פון בית-יתומים

אזוי ווי די פערוואלטונג פון בית-יתומים, טראך דעם וואס זי ווייסט חאס פאר א געפאהר עס דראהט דעם מושב זקנים אין פאל, ווען עס וועט נישט ענדגילטיג געשלאסען ווערען דער אבמאך מיט דער גמינע וועלכע איז גלייכצייטיג די פערוואלטונג פון דער פונדאציע (מושב-זקנים). אין הסכם מיט דער החלטה אויף דער געמיינזאמער זיצונג אין דער קהלה דעם 1-טען לוטי ה. י. — צעגערט מיט רער ערלעדיגונג, נישט קוקענדיג דערויף, חאס זי ווייסט, אז דער לעצטער טערמין פון דער וואיעוואודסטווא איז בעשטימט ביז'ן 15 לוטי — דעריבער מאכט איהר די גמינע אויפמערקזאם אויף דער סכנה, חאס זי בעשאפט און וואלפט ארויף אויף איהר די פעראנטווארטליכ-קייט, חיבאלד עס וועט חס וחלילה עפעס געשעהן.

די צייטווייליגע קהלה-פערוואלטונג
אין די צייטוו. פערוואלטונג פון דער בעקערמאן-פונדאציע

Najlepsze, najmilsze i najtańsze prezenty dla rodziny i przyjaciół
to
kuchenki, żelazka, poduszki i inne
Do nabycia na dogodnych warunkach
w Radomskiem Towarzystwie Elektrycznem
Sp. Akc. w Radomiu
ul. Traugutta 53

לאקאל ערעפנונג פון שניידער-צעך קאמוניקאט

מארגען שבת-צו-נאכט, קומט פאר די פייערליכע ערעפנונג פון דעם נייעם פרעכטיגען לאקאל אויף חיטאלדא 10 פון יודישען שניידער-צעך, אויף וועלכער ס'זענען א חוץ אלע מיטגלידער, אויך פערבעטען געווארען פארשטעהער פון א רייהע אינסטיטוציעס און ארגאניזאציעס

די לייטונג פון צעך לייקענט קאטע-גאריש אב די אלע קלאנגען, וואס מען פערשפרייט פון נישט קיין אביעקטיווע קוועלען אין צוזאמענהאנג מיט'ן געדינ-גענעם נייעם לאקאל. עס איז נישט אמת אז דאס איז געטון געווארן מיט'ן צוועק זיך אבצוסעפערירען און אבטיילען פון צענטראלען האנדווערקער פערבאנד. עס איז בלויז געשעהן דאס, וואס מיט'ן יודישען פליישער-צעך, וועלכער האט אויך זיין בעזונדערען לאקאל אין איז טראך דעם ווייטער אנגעשלאסען מיט'ן האנדוו. פערבאנד אויף רוויינסקא. די פערשפרייטער פון די ניט-ריכטיגע קלאנ-גען וועלען קירצליך געשטעלט ווערען פאר א געשעהענעם פאקט, פון א פעראיי-ניגען יודישען האנדווערקערטום אין ראדאם.

זאהל ארבעטער-הויז
שבת ד. 20 פעבר. 1937
פינקטליך 2 נ. מ.
נאר 1 אויפטריט
פון דער בעריהמטער דראמאטישער ארטיסטין און רעציטאטארין
חנה בראז
א. נ. שוישפיל, רעציטאציע, ליד און הומאר
אין איר רייכען קינסטלערישען פראגראם:
דראמאטישע אינסצעניזאצע, ריטמישע רעציטאציעס, קינדער-לידער, פאלקסטימליכע שטייגער-נומערן, הומארעסקן, גראטעסקן כאראקטער-סצענעס

„STYL"
פיערהאנגען, קאפעס, ראלעטען א. ד. גל.
צו בעקומען
ראדאם מ. רעיא 23 (פריהער שפאציר גאס)
פרייזען צוגענגליכע

די יודישע טראגעדיע.

יודען לעבען איצט איבער א טראגעדיע, וואס קען פערגליכען ווערען צו דער געשיכטע מארטירער - טראגעדיעס פון יודישען פאלק אין מיטעלאלטער.

אין די אוניווערזיטעטען וויל מען ניט זיצען צוזאמען מיט יודען, פונקט, ווי זיי וואלטען געווען מצורעים, קרעציגע. אויף דעם אינטערנאציאנאלען פאליטישען פארום לייגט מען פאר יודען בעזונדערע ערי מקלט, ווי פאר פערברעכער, מען וויל זיי פארשיקען אויף אינזלען, אין וויסטע קאלאניעס, ווי אנשטעקענדיגע קראנקע.

אזוי גענוי איז איצט די יודישע לאגע אין דעם רעזשים פון שווארצער רעאקציע אין איראפא, אין דער ערא פון פאשיזם. אונטער דער שכינה פון קאפיטאליסטישער הערשאפט.

יודען געפינען זיך איצט אונטער'ן חלף פון תילדע העצעס, אין פייער פון אנטיסעמיטישער אויפרייצונג, און זאאלאגישען מענשען-האס. און ווייניג זענען די לענדער, וואו מען בעציהט זיך ניט נאך מענשליך צו יודען.

און אין אט דער ראזיגער אטמאספער האט מען נאך טענית צו יודען, למאי זיי זענען געגען פאשיזם, געגען רעאקציע, למאי זיי זענען געשטימט לינק.

איהר האט אמאל געזעהן, אז א שעפעלע זאל זיין ניחא די געזעלשאפט צווישען זיינע פארצוקער, די געזעלשאפט פון וועלף?

אבער פון יודען פערלאנגט מען אנ'אנדער פסיכיק, אנדערע בעגריפען. פון יודען פערלאנגט מען, אז זיי זאלען זיין צופרידען, וואס מען האט זיי פיינט, וואס מען פערפאלגט זיי.

פון יודען פערלאנגט מען, זיי זאלען קישען די בייטש, וואס שמייסט זיי.

פון יודען פערלאנגט מען זיי זאלען דולדען א לאגע אין וועלכער מען מאכט זיי ענג, א לאגע בעת וועלכער מען ווארפט זיך מיט זיי ארום, א לאגע אין וועלכער מען וויכט פון זיי, ווי פון משוגענע הינט.

ניין! מיר וועלען קיינמאל אזא זאך נישט דולדען. מיר קענען ניט קיינמאל טאלערירען אויף זיך אליין א טויט-אורטייל. מיר זענען א לעבעדיג פאלק.

מיר זענען א לעבעדיג פאלק, ווי אלע פעלקער. און אויב מען טוט אונז ווייי — שרייען מיר, פונקט, ווי ס'שרייט יעדע לעבעדיגע בעשעפעניש ווען מען טהוט וויי.

מיר זענען א לעבעדיג פאלק און מיר וועלען זיך לעבעדיגערהייט נישט לאזען פערשפארען הינטער די מויערען פון מיטלאלטער, הינטער די ריגלען פון א גהעטא.

מיר זענען א לעבעדיג פאלק. מיר האבען איבערגעלעבט פעלקער און אונטערדריקער. און דערפאר, וואס מען האט אונז אלע מאל אונטערדריקט האבן מיר תמיד מיטגעפילט דעם אונטערדרוקטען און פערפאלגטען.

מיר האבען שטענדיג געהאלפען די שקלאפען און קנעכט צו בעפרייען זיך פון זייערע קייטען. מיר זאגען דאס אפען. מיר האבען אלעמאל געקעמפט מיט די אונטערדריקטע פעלקער פאר זייער און אונזער בעפרייאונג.

און ווען מיר האבען אין 1831, 1863, אין 1905 און בכלל די גאנצע צייט פון צאריזם צוזאמען מיט'ן פוילישען פאלק געקעמפט אויף באריקאדען געגען זיינע אונטערדריקער און פאר זיין בעפרייאונג, האבען מיר אויך געקעמפט פאר אונזער בעפרייאונג, פאר'ן בעפרייאונג פון יודישען פאלק.

ווייל מיר זענען געווען איבערצייגט, אז די בעפרייאונג פון יודישען פאלק איז אלעמאל אבהענגיג פון דער בעפרייאונג פון אנדערע אונטערדריקטע פעלקער. זייער אלעמענס בעפרייאונג וועט אויך זיין אונזער בעפרייאונג. אזוי אויך האבען מיר זיך פארגעשטעלט, אז די בעפרייאונג פון פוילישען פאלק וועט אויך ברענגען די בעפרייאונג פון יודישען פאלק.

מיר האבען געקעמפט פאר דער גערעכטיגקייט, ווייל מיר האבען געהאלטען, אז אונטערדרוקען פעלקער איז א אומרעכט, בארויבען פון פעלקער דאס רעכט פון עקזיסטענץ, פון לעבען, פון פרייהייט, פון זעלבסטשטענדיגקייט, איז אומרעכט. און מיר האבען געטראכט, אז דערפאר דריקט דער אינטערדריקער דעם אינטערדריקטען, מחמת ער איז אליין קיינמאהל ניט געווען אין די לאגע פון אנ'אינטערדריקטען און ניט געוויסט דעם טעם פון זיין אינטערדריקט.

מיר האבען אבער אויך געטראכט, אז דער וואס איז שוין איינמאהל געווען פערשקלאפט און ווייסט עוין דעם טעם וואס דאס איז, אז אזא פאלק וועט מיטפיהלען אונטערדריקטע, וועט ניט קענען און ניט וועלען אינטערדריקען אנדערע וויסענדיג ווי ניט גערעכטיג דאס איז.

די יודישע טראגעדיע באשטייט אבער אין דעם, וואס זי געפינט זיך איצט אין א לאגע פון אנ'אינטערדריקטען, מצד ניט געוועזענע אינדערדריקער, נאר דוקא מצד אזעלכע, וועלכע זענען אמאהל אליין געווען אינטערדריקטע.

אט די טראגעדיע איז די סאמע ביטערסטע.

ס'זעט אויס ווי הינטער די פלייצעס פון יודישען פאלק שטייט א מעפיסטא, און מאכט חוזק, שפאט אפ פון יעדענס נאאיוויטעט, פון יעדענס אומשולדיגקייט, פון יעדענס גלויבען, פון יעדענס האפנונג

פעלקער, וועלכע האבען צוזאמען מיט די יודען געקעמפט פאר זייער און אונזער בעפרייאונג, געפינען זיך איצט אין דער „פריווילעגירטער" לאגע פון אינטערדריקען די זעלבע יודען—זייערע אמאליגע פריינט און מיטקעמפער און מען טאלערירט לגבי זיי אנ'אומדערהערטע העצע, א בעשולדיגונג און אלע חטאים שבעולם, אין פערראט, שפיאנאזש א. נ. א. נ. לויט'ן ענדעקישען דעצעפט פון „ארענדאיוניק„, „דזיענניק" א. אנד. און די יוגענד, אט דער אוואנגארד, וואס איז אלעמאל געווען דער פאהנענטרעגער פון קאמף פאר בעפרייאונג, ווערט היינט מאביליזירט אלס אוואנגארד פון קאמף מיט יודען.

ס'איז טראגיש און טרויעריג.

א. י. ג.

א זוהן א דאָקטאָר!....

דערציילט פון א ראדאמער יוד — איבערדערציילט כמעט ווערטליך

פון י. אבערזשאנעק.

אקעגען דעם וואס איהר זאגט קינדער. האבען קינדער — האט מיין באבע ע"ה געזאגט – איז נישט קיין קונץ. א קינץ איז צו דערציהען קינדער. אוי הערט איר איז דאס מין קינדער-דערציהונג א קונץ!

איך זאג עס וועגען מיין אייגענעם זוהן וועגען מיין בן-יחיד, דעם דאקטאר.

— פייגעלע, האב איך גע'טענה'ט מיט מיין יודענע, וואס ווילסטו מאכן פון דיין זוהן? ער האט מיט מזל געקאנטשעט די שקאלע, דארף מען טראכטען וועגען א תכלית, געבען איהם צו א שניידער אין דער לעהר, וועט ער ווערן א גוטער בעל-מלאכה. ווי זאגט מען עס: מיט דער שער אין האנד, איז מען א מחותן אין יעדע לאנד. איז זי געווארען אין כעס און גענומען שרייען:

— נישט ביי מיין לעבען! איך דארף נישט קיין שניידערס! דו הערסט? איך וויל נישט קיין שניידערס!

— טא וואס דען ווילסטו פון איהם מאכען?

– א דאקטאר. מיין שמחה'לע מוז זיין א דאקטאר,

— א דאקטאר? דו ווייסט כאטש מיט וואס א דאקטאר שמעקט?

— איך ווייס מיט וואס א דאקטאר שמעקט. א דאקטאר שמעקט זעהר גוט. פון יואנסן זאלסטו וויסען, וואס דאס איז אזוינס א דאקטאר? ווי קומסטו צו א דאקטאר? פרעג מיך, וועל איך דיר זאגען, מיט יואס א דאקטאר שמעקט... א שיינער יונג איז ער ווי גאלד, קלוג ווי דער טאג, אינגאנצען געראטען אין מיר, וויצען דערציילען קען ער אויך, אויף צו מאכען קאמפלימענטלעך איז ער א מייסטער, און אז די ווייבלעך און פאניענקעס וועלן זיך דערוויסן, אז ס'איז דא א יונגער שעהנער דאקטאר מיט א שווארצע טשופרינע, מיט גרויסע שווארצע שליפיעס, וואס ביים „זבאדען" זאגט ער וויצען און מאכט קאמפלימענטען, וועלען זיך נעהמען שיטן פאציענטקעס ווי האגעל, מ'וועט ברענגען די 5 ערלעך און 10-ערלעך, ער וועט ווערען „סלינע" צווישען ווייבלעך. און טאמער ווערט א יונגער דאקטאר „סלינע" צווישען דעם „שיינעם געשלעכטס" – איז ער א גליקליכער מענש... וואס דארפסטו מעהר, איך אליין, אז איך פיהל מיך אביסעל דאסיג, זוך איך אויף א יונגען „סלינעם" דאקטאר, איך האב פיינד אנ'אלטען דאקטאר, וואס ציטערט מיט די הענד, וואס האט אנ'אויסגעקראכענע ליסינע, כ'האב מעהר „זאופאניע" צו א שיינעם יונגען דאקטאר, א יונגער דאקטאר גיט זיך מעהר אפ מיט א פאציענטקע ווי אנ'אלטער דאקטאר, א יונגער דאקטאר שוט גאר אנדערש „זבאדען" ווי אנ'אלטער דאקטאר, א יונגער דאקטאר „בעהארכט" גאר אנדערש, ער זאגט א וויץ, מאכט א קאמפלימענט, דאס, יענץ „אי טאק דאלעי"... ווער מיר גוטס גינט, זאל מען זיך לאזען „זבאדען" פון א שיינעם יונגען דאקטאר- און אז שמחה'לע וועט זיין א דאקטאר, וועט ער טאקע האבען פאוואדזעניע. ער האט אלע „זדאלנאששעס" צו קענען צוציהען די קראנקע. שוואכע ווייבלעך און פאנעס, וואס דארפען האבען א רפואה שלימה"...

— יא, זעהר גוט, ביזט טאקע גערעכט, א דאקטאר איז טאקע א גוט פאך, אבער דו ווייסט כאטש, אז שטודירען אויף דאקטאר דארף מען האבען א מאיאנטעק?-צוערשט שטודירען, דערנאך פראקטיצירען, און ביז מ'זעט די נחמה געהט אויס די נשמה

– איך וויל פון גארנישט וויסען – האט מיין יודענע גע'טענה'ט-שמחהלע מוז זיין א דאקטאר! כ'וועל נישט עסען, כ'וועל נישט טרינקען, כ'וועל מיך אפזאגען פון אלעס, אבי איך זאל האבען א זוהן א דאקטאר....

נו, האב איך דאך געזעהן, אז ס'איז א פערפאלענע זאך, טאמער האט זיך מיין פייגעלע גענומען אין קאפ אריין א דאקטאר, וועט שוין גארנישט העלפען, האב איך גענומען דעם שמחה'לע און איהם אוועקגעשיקט שטודירען.

האט מיין פייגעלע געשיינט פון שמחה. מיט וועמען זי האט גערעדט, האט זי ביי יעדען צווייטען ווארט געזאגט:

– מיין דאקטאר.

– מיין סטעפעק (איצט איז ער ביי איר פון שמחה געווארען סטעפעק) איז ער געקומען אהיים אויף א יום - טוב, צי אויף וואקאציע, האט זי זאפראשעט געסט און פארגעשטעלט:

– מאי סין פש־שלי דאקסאר!".

האט זי געקוקט אויף איהם מיט דעם סטודענטסקע שטערצעל אויפ'ן קאפ, האט איהר דאס פנים געשיינט פון שמחה.

איצט איז ער שוין מיט מזל א דאקטאר, דאס הייסט, קיין גאנצער דאקטאר איז ער נאך נישט, ער פראקטיסירט ערשט, און אויף וועמען, מייגט איהר, פראקטיצירט ער? אויף מיר און אויף מיין ווייב. מיר זענען די ערשטע פאציענטען זיינע,

נו, האב איך עט אביסעל נעבעכטע צרות פון מיין דאקטאר, היות ווי קיין אייגענעם קאבינעט האט ער נאך נישט, האט ער דערווייל דעם קאבינעט געמאכט ביי מיר אין שטוב. איך בין דער לאקיי, און מיין ווייב—די פאציענטקע, אדער פערקעהרט: איך בין דער פאציענט, און מיין ווייב — די דינסט. אין

DOM ROBOTNICZY

W sobotę d. 20-go lutego 1937 r. o godz. 2-ej p. p.

wystąpi

CH. BRAZ

światowej sławy

Artystka b. trupy Wileńskiej

Bilety już do nabycia u p. Handelsmana Żeromskiego 3 a w dniu występu przy kasie.

זאַל אַרבעטער=הויז

שבת ד. 20 פעבר. 1937

פינקטלעך 2 נ. מ.

וועט אויפטרעטן די באַרימטע דראַמאַטישע אַרטיסטין

געוו. פרעמיערין פון דער ערשטער ווילנער טרופּע

חנה בראַז

א. ג.: שוישפּיל, רעציטאַציע, ליד און הומאָר

אויסצוגן פון רעצענזיעס:

די ווארט-קאנצערטן פון **חנה בראַז** אין ווארשעווער ליטעראטן-פאריין האבן אלע זיבן חנעזן. **חנה בראַז** איז נישט בלויז רעציטאטארין, זי איז אויך שוישפּילערן אינטערפּרעטאטארין און קאמפּאזיטארין. איר מימיק איז דורכגעטראכט און מיושבדיק, אויפן ליטווישן שטייגער.

חנה בראַז איז באשיידן, ערנסט און אויפריכטיק. די רעוואלוציאנערע טענער אירע ברענגט זי ארויס פון דער טיף: ס'איז נישט געפעלשט, נישט אנגעשוימט, נאר דורכגעלעבט און דורכגעוויטיקט. פארברענגען אויף **חנה בראַז'ס** א ווארט-קאנצערט — הייסט האבן אן אמתן קינסטלערישן גענוס און דערפילן דעם טעם פון דעם ערנסטן יידישן דיכטערישן ווארט.

(ש. לעוו—ליטעראַרישע בלעטער)

שוין אין צוקלויבן דעם פּראגראם פון אירע רעציטאציע-אויפטריטן ווייזט ארויס **חנה בראַז** דעם געהעריקן געשמאק. **חנה בראַז** פארמאגט אלע מיטלען בכדי צו ווירקן אויף אירע צוהערער. זי האט אויסגעצייכנטע שטימ-מיטלען און ארטיסטישן אויסדרוק. אין **חנה בראַז** פילט זיך דער פרייער אטעם פון ברייטע אומענדלעכע פעלדער. ס'איז בכלל אינטערעסאנט צו הערן

נישט בלויז פארן געוויינלעכן צוזעער, נאר אקטיארן, רעציטאטארס און זינגער מעגן זי גיין הערן, ווייל זיי וועלן פון איר א סך לערנען.

(מ. קיטאי—„דאס נייע ווארט")

פון די פראגמענטארישע רעציטאציעס, קריגן מיר אן אנונג פון רייכער טעאטראלישער שול, וועלכע די קינסטלערן **חנה בראַז** האט דורכגעמאכט.

(פלאקסער—אונזער עקספּרעס)

אויסלענדישע פּרעסע

חנה בראַז פארמאגט דעם טאלאנט צו דערטראגן צום צוהערער דאס פולבלוטיקע קינסטלערישע ווארט. די ארויסטרעטונגען פון **חנח בראַז** איז א גאנץ נייער זשאנר. באזונדער געלונגען זענען די גראטעסקירטע פיגורן.

ה. בארו

איר ליינען צייכנט זיך אויס מיטן זייער קולטורעלן דערלאנגן דאס קינסטלערישע ווארט פון די בעסטע דיכטער. די פּערסאנאזשן זענען דראמאטיזירט און צייטנווייז ווערט אפילו אפּגעווישט די גרעניצן צווישן קינסטלערישער לעזונג און סצענישער אויפפירונג.

ה. ב.

בילעטן שוין צו באקומען ביי ה' האנדעלסמאן זשעראמסקי 3 (ווורשטן-האנדל) און אין טאג פון אויפטריט ביי דער קאסע.

Drukarnia „POLONIA" Radom, Traugutta 62.

דער קאנטיגענט אויף כשר פלייש ווערט איינגעטיילט אין דריי „דזיעלניצעס".

אונצופרידענע שטימונג פון די יודישע קצבים מיט די קאנצעסיאנערען.

די גמינע האט זיך געווענדעט מיט א פאדערונג צום מאגיסטראט, אז ער זאל אין הסכם מיט די פארשריפטען, זיך רעכענען ביים איינטיילען די קאנטיגענטען פון כשר פלייש, מיט איהר מיינונג.

די גמינע האט איינגעטיילט די שטאדט אויף דריי בעצירקען 1) וואהל רינעק, מלעטשנא, מאלטשעווסקי ביז קאזשעניצער 2, וועלכע האבען 9 קאנצעסיעס צוזאמען מיט ווארשעווען-מאכער בעקומענדיג 40 פראצענט אויף א גלייך חלק פאר יעדער יאטקע 2) זשעראמסקי מאניושקי, סלאוואצקי, דזשערשקאווסקא, טראוגוטא, וועלכע האבען 5 יאטקעס, 25 פראצענט, פאר יעדער יאטקע גלייך 3) האלא - טארנאווע, פאשא, פיאסקי, וועלכע האבען 7 יאטקעס, 35 פראצענט צו א גלייכע חלוקה פאר אלע.

ווי עס ווייזט אויס, וועט צו קומען נאך קאנצעסיעס. אין צוזאמענהאנג דערמיט איז אין דער סטאראסטווא ערקלערט געווארען, אז מ'זאל דעם גאנצען קאנטיגענט פון לוטי נישט פער-טיילען, איבערלאזענדיג 5000 קילא, פאר די וואס וועלען צו-קומען.

זונטאג איז אין גמינע פארגעקומען א פערזאמלונג פון קצבים. אויף וועלכער ס'איז כמעט א העלפט פון די, וואס האבען שוין קאנצעסיעס, נישט געקומען. דער פארשטעהער פון פליישער-צעך ה' פלאצקי, האט אויפמערקזאם געמאכט אויף דעם פירוד-הדעות, וועלכער הערשט יעצט ביי די קצבים און בעטאנט, אז די צוזאמענארבייט פון צעך, וועלכע איז פריהער געווען א הארמאנישע און א צוועקמעסיגע, ווערט יעצט פון די קאנצעסיאנערען, צוליב עגאאיסטישע טעמים, אינטערגעגראבען. ער האט דע-ריבער געבעטען, אז די גמינע זאל אויסאיבען א דרוק אויף די ה"ה קאנ-צעסיאנערען זיי זאלען זיך נישט אויס-ברעכען פון כלל.

פרעזעס דען האט צוגעזאגט, אז ער וועט זיך בעמיהען צו פערגרעסערען דעם קאנטיגענט פון כשר פלייש און בעקעמפען דעם אריינטיהר פון פלייש פון דער פרעמד און איבערהויפט צו אונטערשטיצען די קצבים מיט וואס די גמינע וועט נאר זיין ביכולת.

די אדמיניסטראציע פון שטאדטישען שחט-הויז האט צוזיסען געטוהן דער גמינע, אז די אלע פליישען, וואס ווערען אריינגעפיהרט קיין ראדאם און ווערען געברענגט אין שחט-הויז אריין אויף וועטערינאר-אונטערזוכונגען, וועלען ווע-רען בעשיט מיט זאלץ און מיט חלב כדי דאס פלייש זאל נישט קענען פער-קויפט ווערען אויף כשר.

די קצבים האבען פערלאזט דער גמינע מיט'ן בעשלוס צו צושטעלען איהר אלע רעזאלוציעס וואס זיי וועלען אננעמען אויף זייערע פערזאמלונגען.

פון די גרויסע פרעסט זענען נאך די רערען פערפרוירען.

ווער וועט שלאגען דעם שטיין, אז וואסער זאל גיין.

אין טייל ערטער פון שטאדט זענען צוליב די גרויסע פרעסט נאך געבליבען פערפרוירען די רעהרען פון די וואסער-לייטונג, וואס ליגען טיעף אונטער דער ערד. נישט קוקענדיג אויף דעם, וואס די טעמפעראטור איז בעדייטענד וואריי-מער געווארען, קענען די רעהרען זיך נישט אויפטייהען. א סך איינוואהנער פון יענע קאנטען האבען נאך ביז היינט נישט קיין וואסער. אמשארפסטען רופט זיך אב דער מאנגעל אין וואסער אויף דער מלעטשנא 48, וויים - ארויף אין דער זאמלינע-געגענד, וואו די איינוואה-נער מוזען שוין זינט א פאר וואכען וואנדערען אויף ווייטע, פרעמדע הייף נאך אביסעל וואסער.

ווען די לאקאטארען ווענדען זיך צום הויז-ווירט, ענטפערט ער, אז די פערפרווירענע רעהרען געהערען נישט צו זיין פאסעסיע, נאר צו דער גאס און דעריבער געהערט דאס צו דער קאמ-פעטענץ פון דער ביורא פון דער שטא-טישער וואסער-לייטונג. די לעצטע ווי-דער טענה'ט, אז זי האט נישט קיין עצה, נאר סיידען די לאקאטארען, אויב זיי ווילען וואסער, זאלען זיי בעצאהלען דער ביורא און דאן וועט זי שוין זעהן, אז וואסער זאל געהן.

קיין וואסער איז דערוויל דארט נישטא, און ס'אין א טשעקאווע זאך, וואס א שטייגער וואלט געווען, ווען ס'געשעהט א שריפה און מען ברויך לעשען. ווער וואלט דאן געווען פער-אנטווארטליך? — אז דער בעלי-הבית וויל נושט און די ביורא פון וואסער-לייטונג אויך נישט, ווער זשע וועט שלאגען דעם שטיין, אז דאס וואסער זאל גיין?

קארידאר האט ער אויפגעשטעלט א טישעל מיט שטילען — א „פאסשעקאלניע". גאנצע טעג זיץ איך אין דער „פאטשע-קאלגיע" און ווארט... אויף א פאציענט, אין טאמער גיט עמיצער א קלינג ביי רער טהיר, לויפט מיין יודענע אין א ווייסען טשעפעק אויפ'ן קאפ צו דער טהיר עפענען.

איצט פון איך געדענקען די לעקציע וואס ער האט מיר געגעבען דעם ער-שטען טאג. ווען ער האט געעפענט דעם „קאבינעט", האט ער מיר און מיין ווייב געגעבען א לעקציע וואס מיר האבען צו טוהן.

טאמער קומט אריין א פאציענט, דארף איך ערצעהלען די מעלות פון דאקטאר, ווי אזוי ער קורירט מיך, ווי אזוי ער האט מיך געמאכט פון טויט לעבעדיג, און אז איך זיץ שוין דא אין דער פאטשטקאלניע שעה'ן - לאנג, ווייל ד ע ר דאקטער ה א ט א גרויסע פראקטיק.

איהר, דער מוטער האט ער געגעבען א לעקציע, ווי אזוי אויפצונעהמען א פאציענט. טאמער קומט אריין א פאציענט און פרעגט:

— „טשי פאן דאקטאר פשימאיע?",

דארף זי ענטפערן:

— „פאן דאקטאר זאיענטי".

— „פאן דאקטאר מא קאנסיליום".

— „פאן דאקטאר וויעכאל דא כא-רעגא".

אבער ארויסלאזען זאל זי קיינעם נישט. פערהאלטען, אריינבעטען אין דער פאטשעקאלניע. געבען צו לייענען אנ'אלטע צייטונג, א זשורנאל, אנ'אלבום.

א חוץ איך און מיין ווייב, האט ער זאפראשעט די גאנצע משפחה, אלע פעטערס און מוהמעס און געשוויסטער-קינ-דער. אלע זיצען זיי אין דער פאטשעקאל-ניע, טאמער פערבלאנדזשעט זיך טאקע א פאציענט, זאל ער זעהן וואס פאר א גרוי-סע „פראקטיק" דער יונגער דאקטאר האט

נו, זיץ איך טאקע גאנצע טעג אין דער פאטשעקאלניע, און ווארט. מיין יודענע אין טשיפיק שטייט „נא פאגאטאוויע" און וואלט אויף א קלינג, און אזוי ווי דאס גלעקעל רירט זיך נישט, זיצען מיר ביידע איך און מיין ווייב — און מיר ווארטען.

די לעצטע טעג האט ער גענומען „פראק-טיצירען". היות ווי קיין פאציענטען האט ער נישט. האט ער דערוויל גענומען פראקטיצירען אויף מיר און אויף מיין ווייב.

— טאטע, זאגט ער צו מיר, דו ווייסט אז דו ביזט שוין א מענש אין די יארען?

— נו, איז וואס?

— נו, אין די יאהרען - זאגט ער — דארף שוין א מענש מאכען א שטיקעל חשבון הנפש, אין דיינע יאהרען מאכט זיך ביים מענש פערשידענע זאכען, זאמר נירען, לעבער, הארץ, בלוט-דרוק, דאס יענץ אי טאק דאלעי.

— איז וואס מיינסטו דארף מען טון?

— קודם כל אנ'אנאליזע. די אנאליז ווייזט ארויס וואס איינער האט, לויט דער אנאליזע ווייסט מען ווי אזוי צו קורירען.

נו, האב איך איהם געפאלגט, האב איך אים געגעבען מיין „מאטעריאל". ער האט עס איינגעפאקט ווי א טייער פלעשעל שאמפאן מאכען די אנאליז.

צו מארגענס פרעג איך איהם:

— נו סטעפעק, וואס האב איך?

האט ער ארויסגענומען די „מגילה" און גענומען לערנען אהין, אהער, קנייטשט דעם שטערן, דרעהט מיט די אויגן, קוקט אויף מיר און אין דער מגילה אריין, און צום סוף זאגט ער צו מיר:

— טאטעשי, טו דיך אויס!

— צו וואס אויסטון זיך?

— כ'מוז דיך זבאדען!

האב איך געפאלגט מיין דאקטאר, האב איך מיך אויסגעטון אדט-נאקעט, ווי אין מרחץ להבדיל...

טאטעשי, ציה דיך אויס!

— וואו זאל איך מיך אויסציהען?

— אויף דער קאזעטע.

האב איך מיך אויסגעציגען, און ער האט זיך גענומען צו דער מלאכה. גענו-מען האט ער זיך צום בויך. א קוק אין דער מגילה, און א קוועטש אין בויך.

— דא טוט דיר וויי?

— ניין, ס'טוט מיר נישט וויי.

— ווען דערציילסטו, אז ס'טוט דיר נישט וויי? ס'מוז דיר וויי-טון!

— וואס הייסט ס'מוז, אז ס'טוט מיר פארט נישט וויי!

— ס'איז נישט מעגליך, דא, אויף דעם ארט, מוז דעם טאטעשי וויי-טון!

— פון וואנען ווייסטו סטעפעקל, אז דא מוז מיר וויי-טון?

— לויט דער אנאליזע!

— וואס זאגט דארט די אנאליזע? בין איך געווארען נייגעריג.

— די אנאליזע זאגט, אז דו האסט צו טון מיט פרויען-זאכען...

— אידך? איך האב צו טון מיט פרויען-זאכען? ווי קומט א מאנספערשוין צו פרוי-ען-זאכען?

— אזוי שטייט דא אין דער אנאליזע! האט ער געענטפערט, און ווייטער גענומען קוועטשען דעם בויך. דא אויף דעם ארט זעהסט טאטעשי, אויף דעם ארט האסטו עפעס. ווען איך ווייס נישט, אז דו ביזט מיין טאטע, וואלט איך געווען זיכער, אז דו ביזט מעוברת...

— אידך? איך בין מעוברת? א טאטע קאן זיין מעוברת?

— אזוי שטייט דא, אין דער אנאליזע!

הקיצור, איהר ווילט וויסען דעם סוף?

דער סוף איז געווען, אז ער איז געווען גערעכט. ס'איז נאר געשעהן א קליינער מיספערשטענדניש. ער האט אויסגעטוישט די יוצרות. צוזאמען מיט מיין „מאטעריאל" האט ער אויך גענומען א ביסעל „מאטער-יאל" פון דער מאמע... איז דאס, וואס ער האט געזאלט זאגען דער מוטער, האט ער מיר געזאגט. אזוי ארום האט מיך מיין זוהן, דער דאקטאר, געמאכט מעוברת...

נו, פרעג איך אייך, וואלט נישט גלייכער געווען, ווען איך האב א זוהן א שניידער, נישט א דאקטאר. וואלט איך געהאט א זוהן א שניידער, וואלט איך געהאט א „קאושישטש". האב איך א זוהן א דאקטאר, מאכט ער די מאמע פאר א טיר - עטערין און דעם טאטען מאכט ער — מעוברת... און דאך איז מיין יודענע צופרידען. זי האט א זוהן א דאקטאר...

פארוואס איז די אסיפה פון שטאדטישע בעלי - בתים נישט צושטאנד געקומען.

ווי די לעזער ווייסען שוין פון אינזע-רע פריהעריגע בעריכטען, האט די פראגע פון די שוחטים - פענסיעס געזאלט בעטראכט ווערען אויף דער אסיפה פון שטאטישע בעלי - בתים דעם פאריגען זונטאג. אויף דער אסיפה זענען פער-בעטען געווארען 80 פערזאהן פון וועלכע ס'זענען נאר געקימען 10. חוץ זיי זענען נאך געקומען 4 פערזאנען פון אייגענער איניציאטיוו מיט דער ווארשיינליכע כוונה צו פערטיידיגען די שוחטים.

די אסיפה איז נישט צושטאנד געקומען צוליב צוויי אורזאכען: 1) צוליב דער קליינער פרעקווענץ און אויך צוליב א נישט פעראויסגעזעהענע פריוואט - סיבה פון פרעזעס דען, וועלכער איז פלוצלינג אין זעלבען טאג ארויסגערופען געווארען היגטערהענגס.

ווי ה' דען ערקלערט, האט ער זיך געווינשען א גרעסע צאל פון די איינגע-לאדענע בעלי - בתים אלס אויסדריק פון דעת הקהל. יעצט איז די דאזיגע קאנצעפציע צוליב דעם טעם אבגעפא-לען. די גמינע בלייבט יעצט צו לעזען די פראגע לויט דער שטעלונג, ווי זי געפינט פאר ריכטיג.

עס איז פונדעסטוועגען בעדויערענס-ווערטה, וואס די שטאדט זאגט זיך נישט ארויס איהר מיינונג אין א ענין וואס ברויך איהר יא נוגע זיין.

ראדאמער יודען פון א מאהל

טיפען, געשטאלטען און בילדער.

פון מאיר הערץ.

דער ערשטער שטרייק אין פאסכאלסקי'ס גילזען-פאבריק און די ערשטע באמבע פון ראדאמער „בונד".

84.

דער ערשטער שטרייק אין דער בעקאנטער גילזען-פאבריק איז פארגעקומען אין יאהר 1905. דער שטרייק האט זיך פערטנדינט מיט דער ערשטער באמבע פון ראדאמער „בונד", וועלכע איז געווארפען געווארען אויפ'ן פאליצמייסטער.

עס איז געשעהן אזוי:

אין יענער צייט זענען א סך יודישע יונגעלייט און מיידלעך געווען בעשעפטיגט אין די ראדאמער פאבריקען פון פאפיראסען-גילזען. פאר פיעל ראדאמער יודישע פאמיליעס, ביי וועלכע די קינדער זענען ארומגעגאנגען ליידיג, איז דער דאזיגער אינדוסטריעלער צווייג געווען א גרויסע שטיצע פאר זייערע ארימע שטובען. אין ראדאם זענען דאן געווען עטליכע אזעלכע פאבריקען, וואס האבען גוט פראספערירט און ממילא געקענט בעשעפטיגען א גרויסע צאהל ארבייטער-הענד. די פאבריקען האבען געהערט צו פאלגענדע פירמעס;

מ. פאסכאלסקי אויף דער ווארשאווער און דזיקא הינטער'ן קרימינאל, יוסף בנימין ראזענבלום אויף לובלינער 30 יאנקעל דאנציגער שפאציר גאס און ביי לאנדא אויף אלטע שטאדט.

בסך הכל זענען געווען בעשעפטיגט ביי די גילזען העכער 300 ארבייטער, אבער די גרעסטע צאהל איז געווען ביי פאסכאלסקי. דארט אהין האבען זיך אלע געריסען, ווייל מ'האט דארט געצאהלט בעסער, — ביז א האלבען רובעל א טאג. ביי פאסכאלסקי האבען אזוי ארום געארבייט קרוב הונדערט יודישע יונגעלייט און מיידלעך. דאן האט מען נאך נישט בענוצט זיך מיט אזוי פיעל מאשינען ווי היינט. מענשענס הענד האבען נאך א ווערטה געהאט, ווייל מ'האט געארבייט ביי פרימיטיוועדע איינריכטונגען. מ'האט מיט הענד געוויקעלט די גילזען, געשניטען און געקלעבט די גילזען-שאכטלען אויך מיט די הענד.

דער ווערק פיהרער ביי פאסכאלסקי אין דער פאבריק איז געווען הערשעל ראזענצווייג (היינט אין אמעריקא)

אין סאמע ברען פון דער רוסישער רעוואלוציע פון 5-טען יאהר איז אין פאסכאלסקי'ס פאבריק אויסגעבראכען א שטרייק. די ארבייטער האבען ארויסגעשטעלט פאדערונגען פון אנ'8 שעה'דיגן ארבייט'ס - טאג, העכערען דעם ליהן וכדומה. בעת א קאנטראל פון די סאציאליסטען, צי ס'געפינען זיך דארט נישט קיין שטרייק ברעכער, האט מען געטראפען בעשעפטיגט ראזענצווייגען, וועלכער איז אויפגעפאדערט געווארען פון די פעפעעסישע און בונדישע דעלעגאטען צו פערלאזען מאמענטאל די פאבריק. ווען ראזענצווייג האט זיך געפרובט פערענטפערען, אז דער שעף זיינער, פאסכאלסקי, איז נישטא און ער קען דערים נישט איבערלאזען די פאבריק אויף הפקר; האט ער האט געבעטען מ'זאל איהם ערלויבען נאך עטוואס צו ערלעדינן און דאן געהט ער אוועק. איז נאך א ווארט-צו א ווארט און די דעלעגאטען האבען אויסגעשאסען פון א רעוואלווער אין דער לופט. ס'איז געווארען א טומעל און אומר ועושה איז אנגעקומען פאליציי, וועלכע האט ארעסטירט די יודישע סאציאליסטען יאנקעל שוסטאק, לעמעל דעם הויקער און א דריטען, א ראדאמער איינבינדערס א זוהן (אלע זענען היינט אין אמעריקא).

באלד נאכדעם איז אריינגעשיקט געווארען א בריוועל צו ראזענצווייג'ען אין שטוב, אז וויבאלד ער וועט זיך נישט בעמיהען מ'זאל זיי ארויסלאזען, וועט ער ווערען די נאכט דער'הרג'עט. ראזענצווייג איז אוועקגעלאפען אין מאגיסטראט, וואו די דריי ארבייטער-דעלעגאטען זענען געזעסען אין קאזע-ארעסט, און געבעטען ביים פאליצמייסטער, וואס איז געווען איבער די פריסטאווען, ער זאל רחמנות האבען אויף איהם און זיי בעפרייען. דער פאליצמייסטער האט אבער אבגעזאגט זיין ביטע און זיך נאך געריצט מיט איהם, אז ער וועט זיך שנין מיט די „בונטאווניקעס" אברעכענען.

דאס איז געווען בייטאג און באלד אין אוונד, ס'איז געווען פינקט אום תשעה-באב נאכן תענית, ווען פרומע יודען האבען גע-האט נאר-וואס טועם געווען, האט אויפגעריסען א באמבע אויף דער רווינסקא גאס וואס האט אויסגעזעצט אלע שויבען אין יענער געגענד. מ'האט באלד געפינען ליגען דעם פאליצמייסטער מיט אנ'אבגעריסענעם פיס. ער איז דאן אהיים געגאנגען פון מאגיסטראט און ווען ער איז געקומען אויף דער רווינסקא געבען דעם קליינעם, שמאלען געסעלע, וואס שניידט זיך אריין אין שוסטער-געסעל, האט מען איהם פון דארט אקעגענגעטראגען א קבלת פנים אזא באמבעלע. נאכדעם האט ראזענצווייג דערהאלטען א צווייט בריוועלע, ער זאל זיך נישט שרעקען; אז מען ווייסט, אז ער האט געבעטען פאר די ארעסטירטע, אבער גאר נישט געקענט פועל'ען, און, אז זיי אליין, די סאציאליסטען האבען זיך אליין אנ'עצה געגעבען מיט'ן פאליצמייסטער. די באמבע אויף דער רווינסקא גאס, איז טאקע זייער נקמה.

אויף צומארגענס האט מען אלע דריי ארעסטירטע ארבייטער-טהוער בעפרייט.

אלט א טשעקאווע זאך איז ווערט צו בעצייכענען דעם פאקט, וואס דער „בונד" האט דווקא זיינע „סכאדקעס" די פערזאמלונגען און די צוזאמענקונפטען פון די פארטיי-בעראטונגען, אבגעהאלטען אין סאמע צענטר פון שטאדט און גראד אין הויף פון האטעל זשימסקי, ביים געלען אברהם, וואס האט דארט געוואהנט אויפ'ן ערשטען שטאק (אויך ער איז היינט אין אמעריקא) אין זעלבען הויף זענען געשטאנען די קאזאקען און דורך זיי און צווישען זיי האבען זיך אדורכגעשמוגעלט די רעוואלוציאנערען אויף די געהיימע בעראטונגען. די דעלעגאטען פון דער פרעמד, די „קארפען-קעפ" פון דער פארטיי, זענען אדורכגעגאנגען דורך דער רעסטאראציע פון זשימסקי. אז די קאזאקען זאלען זיי נישט בעמערקען און די היגע חברים האבען זיך ארויפבעקומען אויפ'ן ערשטען שטאק, מאכענדיג דעם אנשטעל, אז זיי געהען אין האטעל אריין. זיי האבען שוין געהאט א עקסטרע סימן לויט אנ'אויפגעשריבענעם צייכען מיט א שטיקעל קרייד אויף דער וואנד. איז געווען דער ווייסער צייכען, האט עס בעדייט, אז די פערזאמלונג קומט פאר און ווען דער ווייסער פלעק איז געווען אבגעווישט, האט געהייסען, אז ס'זאל קיינער נישט ארויפגעהן. אויף יענע בעראטונגען איז געווען שטארק טעטיג דאס יודישע מיידעל ארביספעלר פון דער ליטע, וועלכע האט געהאט א מויל אויף שרייפען און ארגאניזירט די גאנצע ארבייט ביים „בונד".

נאכ'ן אוועקלעגען דעם פאליצמייסטער אין דער נאכט פון תשעה באב האט מען געמאכט א רעוויזיע אין גאנצען הויף פון האטעל זשימסקי. מ'האט געעפענט אלע קאמערען און אין איינער פון זיי האט מען געפינען פאטראנען צו ביקסען. מ'האט גענומען פארשען, צו וועמען די קאמער געהערט און ס'איז פעסטגעשטעלט געווארען, אז זי געהערט צום איינענטימער פון הויז און האטעל, אברעמסקי, אנ'עלטערער קריסט, וועלכער האט זיך געשוואוירען, אז ער ווייסט פון גארנישט צוזאגען און ער פערשטעהט אליין נישט, ווער ס'האט די פאטראנען אין זיין קאמער אריינגעלעגט. (אין דער אמת'ען האט עס דער „בונד" דארט בעהאלטען.) מ'האט אברעמסקי אריינגענומען אין א האטעל-נומער אויפ'ן פארטער און די קאזאקען האבען איהם אזוי מערדערליך געשלאגן, אז די ווענד מיט'ן סופיט זענען געווען בעדעקט מיט בלוט. מ'האט איהם צוזאמען מיט דער פרוי ארעסטירט און איינגעזעצט אין קרימינאל, וואו ער איז שפעטער געשטארבען.

אין דער זעלבער צייט האט מען דורכגעפיהרט א שטרענגע רעוויזיע ביי זיין איידעם, יועלכער האט געהאנס אין לאקאל, וואו ס'איז דערנאך געווען דער קינא „אדעאן", „מיראזש". מ'האט ביי איהם אונטערגעהויבען די פאדלאגעס און געפינען א דרוק-מאשין, אויף וועלכער מ'האט אויסגעפערטיגט רעוואלוציאנערע ליטעראטור און קאמף-רופענדיגע פראקלאמאציעס. מ'האט איהם און אויך זיין פרוי פערנומען און מ'האט נישט געוויסט וואו זייער געביין איז ערגיץ אהינגעקומען.

מ'האט אויך דעמאלט ארעסטירט די דריי זיהן פון דער ראדאמער אנגעזעהענער פוילישער פאמיליע ראדזשעוויטש וועלכע האבען געשפילט אין דער רעוואלוציע א גרויסע ראליע.

דער איינזאמער...

פ. פאלער.

ווען ער איז צוריק פון דער לויה אהיימגעקומען, האט ער האט אקארשט זיין רוזשע, זיין געליבט ווייב בעגלייט, איז ער אין מיטען שטוב שטעהן געבליבען און אליין צו זיך פון פערצווייפלונג אויסגערופען:

— וואס טהוט מען אצינד?

דער זייגער איז שטעהן געבליבען. אלץ אין שטוב איז געווען פערדעקט מיט שווארצע קרעפע; די שטיינער-ציררונג איהרע זענען ווייס געווען. ווי ליעב זיי האבען געהאט איהר לייב. ווען זי האט געטראגען זענען זיי רויט געווען, מיט לעבען געאטעהמט און געשפיגעלט האט זיך אין זיי איהר ראזע-סאמענטען געשטאלט. ער האט א קוק געטוהן אויף די שטעק-שיכלעך, וואס זענען ביים בעט געשטאנען. ערשט נעכטען האט זי זיי נאך געטראגען.

ער איז טאג-טעגליך אויפ'ן בית-עולם געגאנגען, אויף איהר קבר שעה'ן אבגעזעסען ביז אין דער שפעטער, טיפער נאכט אריין און מיט אמאהל האט ער זיך פון אלעמען איזאלירט, פון מענשען זיך אבגעזינדערט, די דינערשאפט פון שטוב אבגעשאפט, נאר איינעם א געטרייען זיך איבערגעלאזט. האט זיך געהייסען רערלאנגען אין זיין פערשלאסענעם צימער עסען פאר צוויי מענשן.

דער זייגער האט אנגעהויבען ווייטער צו געהן, די שווארצע קרעפע פון די שפיגלען זענען אראבגענומען געווארען, די עדעל-שטיינער האבען ווידער געבלישטשעט און ער האט זיך אליין געפרעגט: ווי לאנג וועל איך זיין אזוי איינזאם, צי וועל איך קענען אויסהאלטען, רוזשע?...

ביז... ביז איינמאהל האט זיך א בלאנד קעפעל בעוויזען. זי האט זיך אוועקגעלעגט אויפ'ן חופה קישען און צו איהם נעשמייכעלט. ער האט געוואלט צו איהר צולויפען, אומארמען און זיך פרייען מיט איהר, נאר פלוצלונג איז ער ווי א וואהנזיניגער שטעהן געבליבען, זיינע ליפען האבען עפעס אויסגעפליסטערט, וואס ער האט מיט זיינע אויערען נישט געהערט:

רוזשע, וואס איז דאס? דו ביזט דאך געשטארבען!...

דאס בלאנדע קעפעל האט א ציטער געטוהן. ס'האט אנגענומען דאס זעלבע עהגליכע געשטאלט, וואס רוזשע'ס. פון איתר בריסט האט זיך א טיפער זיפץ ארויסגעריסען און זי איז פערשוואונדען...

דער זייגער איז ווייטער שטעהן געבליבען, דאס שטוב-מעבעל איז ווידער בעדעקט געווארען מיט שווארצע קרעפע און די שמוק-שטיינער זענען ווידער בלאס געווארען. ער האט געהאט דאס געפיהל, פונקט ווי ער וואלט אקארשט פון זיין רוזשעס לויה צוריק געקומען.

ער איז ווידער איינזאם געבליבען און ביי זיך אבגעמאכט, אז אזוי מוז עס בלייבען, אז אנדערש קען שוין גאר-נישט זיין...

כדי אונזערע לאנדסלייט זאלען זיך נישט אבלערנען פון די ראדאמער יודען.

יענע װאָך איז געווען געדריקט אין אונזער צייטונג א בריעף צו די ראדאָמער לאַנדסלייט אין אמעריקאַ פון היגן 15-ער קאָמיטעט מכח די חלוקה פון די 1054 זל. וואָס זיי האָבען געשיקט. ס'איז געווען אַ בריעף מיט א בעריכט און גלייכצייטיג אַנ'אפעל צו די ראדאָמער לאַנדסלייט וועגען וויטערדיגער שטיצע.

ס'איז כדאי יעצט צו ווידמען א פאר װערטער אלס דערגענצונג צו יענעם בריעף. די איצט געשריבענע שורות בעציהען זיך דירעקט אויפן אַדרעס פון די ראַדאָמער יודען גופא און עס וואָלט אייגענטליך גװוען דער חיוב אַט די איצטיגע ווערטער אריינצופאַסען אין בריעף קיין אמעריקאַ. צוליב אָבער טאַקטישע טעמים, און אויך געמענדיג אין בעטראכט די קאָנסעקווענצען, וואָס װאָלטען געקענט ענטשטעהן — האָט מען זיך געמוזט אָבהאַלטען דערפון.

און צו-געבען צום בריעף קיין אמעריקאַ יוואָלט מען געברויכט א שאַרפע קריטיק אויף די ראדאָמער יודען, וועלכע ברויכען זיך אָראָבנעמען א ביישפיל פון די ראדאָמער לאַנדסלייט, וועלכע שטעהענדיג אין זייערע שאָפען, אין זייערע װארשטאַטען, אָזן, אַרבייטענדיג געגוג שווער, שפּאָרען זיי דאָך אָב פון זייער מויל, פון זייער ביסען און זיי שיקען אהיים פאַר זייערע ברידער און שוועסטער די שווער - פערהאָרעװעטע סענט. זיי טהוען דאָס דאָרט נישט אונטער קיין צוואנג, נישט אונטער קיין שום מוז, נאָר פרייוויליג מיט ליבע, מיט א װאַרים-ברודערליך געפיהל, מיט צופרידענהייט און זאָגאָר מיט פרייד וואָס און חימיעל זיי קאָנען שיקען אהער.

ווי אַזוי אָבער בעציהען זיך די ראדאָמער יודען גופא צו זייערע ליידענדע ברידער דאָ אויפן אָרט? — אויף דעם בלייבט צו ענטפערען מיט נישט קיין גאָר גוטע גרוסען. ס'וועט טאָקע זיין טשעקאָווע צו הערען אייניגע איינדריקן פון א סך.

ווי ס'איז שוין געווען איבערגעגעבן אין דעם בריעף קיין אַמעריקאַ, איז פאָר'ן פונאנדערטיילען די 500 זל. צוויישען די ראַדאָמער אינסטיטוציעס, ארויסגעשיקט געוואָרען דעלעגאַטען פון 15-ער קאָמיטעט, וועלכע זאָלען מאַכען א לוסטראַציע, בעקענענדיג זיך מיט'ן מצב פון די דערמאָנטע אינסטיטוציעס, װי אַזוי זיי זעהען אויס מאַטעריעל און ווי אַזוי ס'זעהט דאָרט אויס די אָרדנונג בכלל. די גרוסען און איינדריקען, וואָס די דעלעגאַטען האָבן געבּרענגט, האָבען געקלינגען טרויעריג, ס'קאָן זאָגען, פּייניך. פון די אָבגעגעבענע בעריכטען זייערע האָט זיך געשאַפען א בילד, װאָס האָט אויסגעשטעלט פאָר ראדאָם א נעזעלשאַפטליכע אָרים-צייגניש. ויצענדיג ביים טיש און, אויסהערענדיג די רעלאַציעס פון די דעלעגאַטען האָט מען געהאָט דאָס געפיהל, װי ראדאָם וואָלט נישט געװען קיין שטאָדט, נאָר עפּעס א גרויס דאָרף פערוואָרפען ערגיץ אין א העק. אלץ איז פון אויבען-אויף שיזהן אויסגעפוצט, די פאָרם א מאָדערנע, א גרויס-שטאָטישע ווי ביי לייטען, אָבער ווען מען דערלאַנגט א קוק טיפער, איז א'מעטום פוסט און לעהר. אלץ פיהרט זיך אויטאָמאַטיש אליין אָהן א לעבעדיגן

„עצות טובות“ ארימע יודען זאָלען ניט קראנק זיין און ארימע יודישע פרויען זאלען נישט געבאָרען קיין קינדער — װער האלט אויס יודישע אינסטיטוציעס און פאַרוואָס קוקען זיי אזוי נעבעכדיג אויס — אויף פודער און שמינקע, זשאַלעווען נישט אונזערע דאַמען, אָבער פאר אנ'אינסטיטוציע שעמען זיי זיך ניט צו צאָלען 25 גראשען א חודש און אָפט דאס אויך נישט.

אינטערעס, אָהן א בעוועגליכען רוח חיים פון די אָרומיגע אין דרויסען, װי זיי וואָלטען געװען פרעמדע און זיך נישט אָנגעהערט מיט דער שטאָדט און מיט איהרע נויטען.

אַט הערט מען א בעריכט פון בית-יתימים. אלץ איז דאָרט גוט אָזן אין בעסטען אָרדנונג, אָבער מיט'ן מושב זקנים איז גישט איגגאַנצען אין אָרדנונג. די אַלטע לייט געפינען זיך אין א הילצערנעם בנין, װאו די אינערליכע איינאָרדנונג ענטשפרעכט נישט פאָר די אלטע לייט, װעלכע לעבען דאָרט אויס זייערע לעצטע יאָהרען. זיי נויטיגען זיך אין א בעסערען פלאַץ מיט אַנדערע געװינשענערע היגיענישע בעדינגונגען. די דעלעגאַטען שילדערען דעם צושטאנד אין אזעלכע פאַרבען, אַז ס'איז פּשוט א חרפה פאַר ראדאָם, וואָס מאַכט זיך נישט וויסענדיק און קען אויף דעם בעשטעהן. די פערוואלטונג פון בית-יתומים קלערט שוין פון לאַנג ווי אזוי מען שטעלט-אויף א צווייטען בנין, א ב ע ס ע ר ע ן, זאָל זיין באַדיי א הילצערנער, אָבער זי האָט קיין מיטלען דערצו. איבערצוטראָגען ווירער די אלטע לייט אין דער געמויערטע נעביידע, דאָ, וואו די יתומים געפינען זיך איז אויך נישט מעגליך. דער סעקרעטאר פון ב"י און מושב-זקנים, ד"ר טאטאר ערקלערט אויף דער זיצונג, אַז אין געמויערטען בנין איז קיין פּלאַץ נישטאָ, חייל ס'איז אַזוי אויך ענג פאַר די עטליכע און אַכציג יתומים, שוין נישט רעדענדיג דערפון, וואָס פון פּעדאגאָגיש-ערציהערישען שטאַנדפונקט, איז עס אויך נישט געווינשען, דאָס צו-נאָהנטע שכנות און דאָס ענגע צוזאַמענלעבען פון יונגע קינדערלעך מיט אלטע לייט צחישען װעלכע ס'איז פאָרהאַן אזאַ שרייענדיגער קאָנטראַסט פון צוויי בעזונדערע וועלטען: פון א וועלט, א יונגע א נייע, װאָס טרעט ערשט אריין אין לעבען און פון אַ וועלט א אלטע, אַ רעזיגנירטע, װאָס געזעגענט זיך שוין מיט לעבען.

דער קאָמיטעט פון 15 האָט דאָס מאָל געמאַכט אַנ'אויסנאָהם. ביים ערטיילען דאָס געלד האָט ער אויסגעדריקט זיין ווינש, אַז די 150 זל. זאָל דאָס מאָהל פערװענדעט ווערען פאָר'ן מושב זקנים אויף אויסצובעסערען די וואָהנונג'ס-בעדינגונגען פון די אַלטע לייט. ס'איז אפשר א שטיקעל גזילה בעגאַנגען געוואָרען לגבי די יתומים, אָבער דער קאָמיטעט האָט נישט אנדערש פערשטאַנען נאָר אַזוי צו האַנדלען. צי װעט אָבער גענוג זיין די 150 זל. אויפצושטעלען א בנין פאָר די זקנים? װאו איז די שטאָדט?

נישט קיין בעסערען גרוס איז אָבגעגעבען געוואָרען פון דער תלמוד תורה אויפ'ן וואָהעל 28. מען לערענט מיט די קינדער תורה, אָבער די אָרדנונג ווי זעהט דאָרט אויס? ניט קיין ריכטיגע השגחה, ניט קיין נעהעריגע פיהרונג, קיין שפור פון אָביסעל היגיענע און ריינקייט. אלץ איז פערוואָרלאָזט און פערנאַכלעסיגט; די קינדער אָבגעריסען, אָבגעשליסען. איין אָרים יונגעלע האָבען די קאָמיטעט-שליחים געטראָפען אין א שרעקליכען מעמד: נאַקעט און באָרוויס אין בוכשטעבליכען זין פון וואָרט. אויסער די מלמדים מיט די קינדער האָבען די דעלעגאַטען קיינעם מעהר נישט געטראָפען, קיין איין מיטגליד פון דער ת"ת-פערוואַלטונג האָט מען אויף דער ליכטיגער שיין נישט געזעהן. די פּנים'לעך פון די אָרימע קינדער אויסגעבלייכט אויסגעמאָגערט, הויט און ביינער, זיצען און לערנען תורה און ציטערן מיט די פערסטאָיעטע, אויסגעהונגערטע גופים'לעך. א נס, װאָס „טאָז“ געדענקט איגטערצוטראָגען א פאַר זעמעל מיט וואַרימע מילך, אָדער קאַווע.

עטוואָס בעסער און „לייטישער“ זעהט אויס אין דער תלמוד-תורה אויף סקאָרישעווסקאַ גאַס. הגם אויך דאָרט בלייבט נאָך פיעל צו ווינשען, יעדאָך זעהט מען שוין דאָרט א מענש פון דער פערוואלטונג, וואָס אינטערעסירט זיך. און דוקא זענען דאָס די, װעלכע קומען א קוק טהון, וואָס עס מאכען די אָרימע קינדען, — יודען פּראָסטע, פּשוטע בעלי-מלאכות, נישט קיין יחסנים, נישט קיין למדנים. נישט קיין שענע יודען און נישט פון זעמעל-מעהל מיט בוימאייל געקנעטען.

איצט לאָמיר א קוק טוהן אין הכנסת-אורחים.

מ'האָט גענומען א שפּייכלער אויפן װאָהעל 5, איבערגעמאַכט אויף א לאָקאַל פון צוויי צימערלעך, אויסגעווייסט די װענד, אריינגעשטעלט א פאר בעטלעך מיט עטליכע קישענס און קאָלדרעס און באַסטאַ. די גרינדער, די איניציאַטארען האָבען עס בעטראַכט פאַר אַ אידעאַל, אַז אָרימע מענשען, דורכגעהער, דורכרייזענדע זאָלען האָבען װאו דעם קאָפּ אנידערצולעגען, קריגען א גלעזעל טייה און נאָכ'ן איבערנעכטיגען, קענען ווייטער מאַרשירן אין וועג אַריין.

שטעהען דאָרט פון 10 ביז 15 בעטלעך. „געסט“ פעהלען דאָרט נישט. פערהאָן נעכט ווען דער „האָטעל“ איז איבערפולט און מען מוז שלאָפען צו צחיי און דריי מאָן אין איין בעט. עס טרעפט אויך, אַז עמיצער פון די װאַנדערער-געסט ווערט פערשוואַכט, פערשלאָפט און מאַכט צו אַנ'אויג אויך. אַט איז אין משך פון א קורצע צייט, דאָ פאר אייניגע װאָכען, געשטאָרבען צוויי פרעמדע יודען. זיי זענען געוואָרען שלאָף, אין שפיטאָל האָט מען זיי נישט געוואָלט אריינגעמען, האָט מען גערופען

דאקטורים, געגעבען מעדיצינען און לסוף װען אלץ האט נישט געהאָלפען און זיי האָבען פערשלאָסען די אויגען אויף אייביג, האָט דער הכנסת-אורחים געהאָט ערשט דעם רעכטען קלאָפּאָט מיט ברענגען זיי צו קבר-ישראל. אין איין פאָל איז דער בר-מינן געלעגען דריי טעג, האָט נישט געהאָט קיין דאָקומענטען און מ'האָט געמוזט ברענגען א פאָטאָגראפיסט, װאָס זאָל אראָבנעמען דאָס בילד זיינס, אַז מ'זאָל די פאָטאָגראפיע זיינע צושיקען אין דער פאָליציי אין דער פרעסע און אין פערשידענע קהלות, אַז מ'זאָל איהם דערקענען. און צום סאַמע סוף איז צוגעקומען נאָך א דאגה פון וואנען צו נעמען די לעצטע בגדים פאָר'ן דאָזיגן פרעמדן אָרימן יוד.

קלאגט דער הכנסת-אורחים, אַז ער האָט ניט קיין געלד דאָס אַלץ אויסצוהאַלטען. מענשען ווילען נישט צאָהלען. אָבער וואו נעמט מען א האָרץ צו פערמאַכען אזאַ אינסטיטוציע. װאו װעלען פרעמדע אָרימע יודען געהן, און וואו װעלען זיי זיך קענען בעשירמען פון פרעסט און קעלט?

„גוטע“ מענשען הייסען ליקװידירען דעם „האָטעל“, חייל זיי זענען נישט צופרידען פון, דער היגיענע װאָס הערשט דאָרט און האָבען נאָך פּרעטענזיעס, אַז פון דאָרט ווערט פערשפרייט עפּידעמישע קראַנקהייטען, א „זאַראַזע“. און לויט זייער „עצה טובה“ דאַרף מען איהם פערמאַכען. די פערוואַלטונג איז מודה, אַז ס'איז נישט קיין לוקסוס-האָטעל, חייל דער וואָס וויל קאָמפאָרט און לוקסוס, יענער קומט נישט אין הכנסת-אורחים, נאָר שטעהט אין האָטעל אייראָפּעיסקי, זשימסקי; אָרימע מענשען דאַרגעגען דאָנקען פאר אַ שטיקעל ווינקעלע איבערצונעכטיגן, און אויב די „גוטע מענשען“ ציטערען אַזוי פאר זייער געזונד, פאַר עפּידעמיע, זאָלען זיי די אָרימע נע ונדניקעס נעמען אהיים צו זיך אין זייערע סאַלאָנען צושלאָפען. איבריגענס איז פאר אנ'הכנסת אורחים גענוג ריין.

„גוטע עצות“ הערט מען אויך פון ראדאָמער יודען, אַזוי הערען און דאַמען אין בעצוג צום קימפעטארען-פעראיין, לינת-הצדק „טאָז“ א. אנד. דאָראָמער יודען זענען גרויסע „בני - רחמים“, זיי הייסען די אָרימע י ו ד ע ן ג ע ז ו נ ד זיין און די אָרימע יודישע פרויען נישט געבאָרען קיין קינדער. דער לינת הצדק מיט'ן קימפעטארען-פעראיין, „זגאָדזשען“ זיך טאָקע דערויף זיי בעשטעהן און מיט זיי איז מען שוין פערטיג. אָבער זיי פרעגען, װאָס טוט מען פאָרט, ווען ס'איז דא אָרימע קראַנקע יודען און װען אָרימע יודישע פרויען געבאָרען יא קינדער? וואָס זאָל מען דאָן טוהן, אפשר לאָזען אַזוי ליגען די קראַנקע מיט די אָרימע געווינערינס אויסהויכען די נשמה?

ווען מען בלעטערט אַזוי די ביכער אין לינת-הצדק און פון קימפעטארען-פעראיין, כאַפּט אַן אַ גרויל. מאַקסימום בעטרעפט די חדש-צאָלערס פון יעדער אינסטיטוציע צו 120, וואָס בעשטעהן אין גרעסטען טייל פון דער האַלב-פערמעגליכער קלאַס, פון כמעט דעם ארימען טייל בעפעלקערונג, פון קליינע קרעמער בעלי מלאכות און אַרבייטער; דאַגעגען

אפעל צו די ראטמענער נישט צו אינטערווענירן אין פריוואטע ענינים

נייער עלעקטריפיקאציע-פלאן איבער די ראדאמער גאסען — קעלצער בירגער ווענדען זיך צום שטאט-ראט צו פערטיידיגען די קעלצער חאיעחאודזטווא — בודזשעט פאר די שפיטעלער, אבער נאך נישט פאר'ן יודישען.

אויף דער מאנטאג'דיגער זיצונג פון שטאדט-ראט זענען ארומגערעדט געווארען פערשידענע ווירטשאפטליכע פראגען פון דער שטאדט, ווי גאז, וויאדוקט, שפיטאל-וועזען, נייע גאסען און אנדערע.

דער ענין גאז ;וועגען וואס ס'איז אמאל געווען א רייך אויסצושפרייטען וואס מעהר — איז אראבגענומען געווארען פון טאג-ארדנונג דערפאר, ווייל שוין אין צוויי יאהר ארום וועט דורך ראדאם גע-צויגען ווערן א גאז-נעץ פון דרום-פוילען וואס וועט צושטעלען דעם אזוי גערופע-נעם ערד-גאז. מעהר האט מען זיך אב-געשטעלט אויפ'ן וויאדוקט, וועלכער וועט אויסגעבויט ווערן אויפ'ן באהן-דורכפאהר אויף דער סקארישעווער גאס. וויצע-פרע-זידענט ראדאמסקי שטעלט פאר א פלאן מיט צייכנונגען, לויט וועלכע די שטיגען פון דורכגאנג ברויכען זיין געדעקטע, וואס פארגרעסערט די אויסגאבען אויף 10.000 זל.

פרעזידענט שטשאווינסקי ווענדעט זיך מיט אנ'אפעל צו די ראטמענער אונטער-צוברענגען די אינטערווענצען וועגן פער-שידענע ענינים ביי די בעזונדערע שטא-טישע בעאמטע, ווייל ס'פאסירען פאלען ווען מען נוצט אויס א געוויסע פרעסיע, אדער איינפלוס ביים ערלעדיגען פערשי-דענע פריוואטע אנגעלעגענהייטן. דערביי דערמאנט דער פרעזידענט די „סיים הער-שאפט" אין דער צייט פון ערשטען סיים, ווען די דעפוטאטען האבען זיך ארומגע-דרעהט אין די מיניסטעריום'ס, ערלעדיגענ-דיג דארט זייערע פריוואטע אינטערעסען.

פון די פארגעלייגטע קאמוניקאטן דער-וויסט מען זיך, אז די פעסלעך אין וועל-כע ס'ווערען ארויסגעפיהרט די אומריינ-קייטען פון די בית-הכסאות, וועלען האבן רעכט צו פארען איבער דער שטאדט נאר פון 11 ביינאכט ביז 5 פארטאגס (ס'וואלט נישט געשאדט אביסל שפעטער פון 11, ווייל דעמאלט טרעפט מען נאך גענוג מענשען אין גאס און אויך פיעל מענשען זענען נאך וואכטדיג אין שטוב, וואס מו-זען נישט איינמאהל זיך פערשטאפען די נאז נישט אויסצושמעקן דעם דאזיגען „ריח נחוח").

ס'ווערט אויך אנגענומען, אז די לעמפ-לעך, וואס הענגען אויף דער מויער פון יעדען הויז, זאלען ענטהאלטען דעם אויפ-שריפט פון דער גאס. דאס ווערט איינגע-פירט פון ערשטען מערץ אן. די פער-ארדנונג ווערט געשטיצט דערויף, כדי די דורכגעהער זאלען זיך קענען גרינגער אריענטירען, נישט ברויכענדיג זוכען די שילדלעך מיט די אויפשריפטען פון די גאסען.

ס'ווערט נאכדעם געליינט א בריעף פון א גרופע קעלצער בירגער, וועלכע האבען געגרינדעט א קאמיטעט צו פערטיידיגען די קעלצער וואיעוואודסטווא. זיי בעטען, אז ראדאם זאל זיך אויך אנשליסען און שטיצען די אקציע, נעמענדיג אין אכט די עווענטואליטעט פון רעאליזירן דעם פרא-יעקט פון דער אדמיניסטראטיווער פער-טיילונג, לויט וועלכע די קעלצער יוא-יעוואודסטווא, זאל פארצעלירט ווערען צווישען די ווארשאווער, קראקאווער און שלעזישע וואיעוואודסטוועס.

ביים בעהאנדלען דעם בודזשעט פון די שפיטעלער (פון יודישען רעדט מען נאך נישט, פארוואס? רעד.) האט דער רעפערענט, ראטמאן אדוו. שוויאנטקאווסקי מיטגעטיילט, אז די אויסגאבן פאר'ן פער-סאנאל זענען געווארען בעדייטענד פער-קלענערט צוליב די אויסבעסערונגען פון וואיעוואודישען אמט. ער זאגט, אז געגען דעם וועט געשיקט ווערן א „אדוואלאניע", וואס ווערט איינשטימיג אנגענומען דורכן ראט.

בעת די דיסקוסיע ארום שפיטאל-וועזען נעמט א ווארט דער ראטמאן ד"ר פאסט-מאן, וועלכער אפעלירט צום שטאדט-ראט, אז דאס אויפנעמען ארימע קראנקע אין שפיטאל זאל ווערען ערלעדיקט וויג-ציגער ביוראקראטיש ווי ביז איצט. אינש. ראדאמסקי ערקלערט, אז דער ביורא-קראטיזם ווערט פעראורזאכט צוליב דער ענגשאפט אין די שפיטעלער. די יעצטיגע סיטואציע איז פערבעסערט געווארען דער-מיט וואס מ'האט פערגרעסערט די צאהל בעטלעך מיט 23.

אויפ'ן צוזאמענפאהר פון דעם שטעט-פערבאנד, וועלכער קומט פאר אין קויעציען, האט דער שטאדט-ראט דע-לעגירט די ראטמענער: לאוניק סוליגא (פערטרעטער דיר. פיעטרושעוויטש) לאוו-ניקעס גזשעטשנאראווסקי און קעלעס-קראוויזיוא (פערטרעטער שמיגעל) ד"ר פאסטמאן (פערטרעטער בארמייסטער.)

א בעזונדערער פונקט אויפן טאג-ארדנונג איז די פראגע פון אדורכשניידן א גאס פון דער קילינסקי אויף מאל-טשעווסקי. אזוי ווי דער שטח, וואס איז דערצו נויטיג, געהערט צו די אייגענ-טימער, ברידער זיגמאן און ריכטמאן, איז פערהאן שטערונגען פון זייער זייט, ווייל זיי ווילען נישט אבטרעטען דעם פלאץ פאר ביליג געלד.

צום סוף דערמאנט דער ראטמאן קא-גיאר, אז אויף א רייהע גאסען פון שטאדט איז די עלעקטרישע בעלויכטונג זעהר א קארגע. דער וויצע-פרעזידענט ראדאמסקי בערוהיגט איהם, אז סווערט איצט אויסגעארבייט א פלאן פון פראפ. לענארטאוויטש פון ווארשאווער פאלי-טעכניקום, לויט וועלכען עס וועלען פערשווינדען די מיאוסע סלופעס און דראהטען און די גאנצע עלעקטרישע נעץ וועט איינגעארדענט ווערען מיט געדעקטע קאבלעס.

גרויסע גניבה פון פוטער און גארדעראבעס

אין קליידער - מאגאזין אויף זשעראמסקי 30.

אין דער נאכט פון שבת אויף זונטאג איז אויפגעפיהרט געווארען א גרויסע גניבה אין קליידער - מאגאזין פון ה' פרידמאן אוייף זשעראמסקי 30. גנבים האבען זיך אריינבעקומען אין דער שפעטער נאכט, איינברעכענדיג די פיעל שלעסער וואס זענען געווען בע-האנגען איבער די טהירען פון געשעפט

די גנבים „ספעציאליסטען" האבען ארויסגעטראגען פיעל פוטער-ווארג און גארדעראבעס אין דער ווערט פון עטלי-כע טויזענד זלאטעס. אז דאס זענען געווען קינצלער פון „פאך". בעווייזט דאס, וואס זיי האבען געוואגט אויסצו-פיהרען דאס שטיקעל ארבייט אין סאמע מיטען שטאדט, און אויף א באלעבטער גאס, און דערצו נאך אין א גרויסען הויף, וואו דער מאגאזין געפינט זיך אין נאהנטע שכנות פון א סך לאקא-טארען.

די „קונסט" האט זיך אפנים נישט איינגעגעבען, ווייל, ווי מען זאגט, האט די פאליציי ענטדעקט די גאנצע גניבה אויף צווייטען טאג.

פון סאציאליסטישען-בלאק פון „בונד" און פועלי-ציון אין ראדאם.

קאמוניקאט

צוליב דער גרויסער נויט און קעלט וואס הערשט אין רוב שטובען אין אונ-זער שטאדט האט דער בלאק פון בונד און פ. צ. אין דער ניי - געוועהלטער קהלה געמאכט דעם 6 טן יאנואר ד. י. א ווענדונג צו דער איצטיגער קהלה-פערוואלטונג, אז זי זאל אדורכפיהרען א קוילען-אקציע. דערביי האבען מיר אונטערגעשטראכען, אז די אקציע זאל געפיהרט ווערען דירעקט פון דער קהלה, און נישט אין פערבינדונג מיט די פי-לאנטראפישע צדקה אינסטיטוציעס, ווי ס'האט זיך געפיהרט ביז איצט, ווייל מיר האבען געוואלט, אז די אקציע זאל זיין א אקציע ווי א סאציאלע הילף און נישט קיין שנארעריי.

זייט דער אויבען-אנגעוויזענער דאטע האט דער סאצ. בלאק אונצייליגע מאל טאג-טעגליך אינטערווענירט און ביז היינטיגען טאג אהן שום רעזולטאט. אונטער אונזער דרוק האבען זיי אפילו גענומען רעגיסטרירען רעפלעקטאנטען אויף באקומען קוילען און ס'איז געבלי-בען ביי דער רעגיסטראציע.

מיר גיבען דאס איבער די ברייטער עפענטליכקייט און זאל זי וויסען וועגען דעם.

סאצ. בלאק „בונד" און פ. צ.

אין די צאהל פון די פערמעגליכע, פון די רייכערע, א נישטיגע, א לעכערליכע און ס'איז אינטערעסאנט, אז די נישט-צאהלערס וואו'פע שטענדיג פאר קרי-טיק און האבן די גרעסטע פרעטענזיעס צו די, אדער יענע אינסטיטוציע טהום גארנישט. קען זיין, אז זי טהוט ווייניג אויף, אבער מיט וואס זאל זי טוהן? צי קען מען פון הונגערט זל. מאנאטליכען איינקונפט, אין בעסטען פאל, געבן טעג-ליכע מעדיצינישע הילף פאר קראנקע און שטיצע פאר ארימע געווינערינס?

און אויף נאך איין פרט איז זיך כדאי אבצושטעלען. עס איז פערהאן אין רא-דאם יודישע דאמען מאטעריעל גוט-סיטואירטע, זא-גענאנטע אינטעליגענט-קעס, וואס זענען איינגעוויקעלט אין פאק אין קאראקיל און זיי שעמען זיך נישט צוצאהלען פאר'ן קימפעטארען-פעראיין צו 25 גאנצע פינף און צוואנציג גראשן א חודש. מ'דארף א פרעג געבען אט די דאזיגע דאמעלעך, וויפיעל עס בע-טרעפט בלויז דער פודער און די שמינ-קע זייערע א חודש, נישט רעכנענדיג די אנדולאציעס, די מאניקור, קינא'ס, טעאטערס און דאסגלייכען נאך אזעלכע גוטע זאכען? די וואס צאהלען צו 25 גר. א מאנאט, הייסען פילאנטראפקעס און זיי בעריהמען זיך זעהר שטארק מיט זייער גוט האַרץ. ס'זענען אויך דא אזעלכע, וואס פיהלען גארנישט, כאטש אליין זענען זיי מאמעס און ברויכען מיטפיהלען דער ארימער יודישער גע-ווינערין.

נאך דעם קליינעם סך הכל, וואס מיר האבען דא געמאכט וועט שוין פאר יעדען זיין פערשטענדליך, פארוואס מ'האט דאס אלץ נישט אויפגעגעבען אין בריעף צו די ראדאמער לאנדסלייט אין ניו-יארק, פון פאריגע וואך. צי וואלט אזא „באגאזש" נישט קאמפראמיטירט אונז אין די אויגען פון ראדאמער רע-ליף אין אמעריקא? צי וואלט דען נישט געווען ריכטיג צו ערווארטען, אז אונזע-רע ברידער פון אמעריקא, זאלען זיך אראבנעמען א ביישפיל פון די ראדא-מער יודען? אויב די ראדאמער יודען ווילען נישט נאכטוהן דעם מוסטער פון די ראדאמער לאנדסלייט פון יענער זייט ים, איז רעכט צו דענקען, אז זיי זאלן נעמען פאר א משל די ראדאמער יודי-שע הערצער, וועלכע זענען קאלט און פערשטיינערט, טראץ דעם, וואס זיי געפינען זיך אזוי נאהנט צו דער יודי-שער נויט און צו דער יודישער ארימקייט.

אט דערפאר האט דער 15-ער קאמי-טעט נישט געשריבען וועגען דעם אלעם אין זיין בעריכט אין דער צייטונג „ראדאמער קעלצער לעבען", כדי רא-דאם זאל נישט קאליע מאכען אמעריקא. מיר ראדאמער מעגען וויסען פון אט דעם „סוד פאר גאנץ בראד". און נאך א „סוד" ווילען מיר דא איבערגעבען די ראדאמער יודען, אז מיט אט דעם נו-מער צייטונג „ראדאמער קעלצער לעבען" וועט מען מוזען זיין נזהר, ער זאל זיך נישט אריבער בעקומען קיין אמעריקא. זאל עס בלייבען צווישען אונז גערעדט. זאל מען דארט נישט וויסען ווייניג-סטענס פון דעם „גרויסען" ברודערליכן געפיהל, וואס עס הערשט ביי די רא-דאמער יודען צו זייערע אייגענע אינ-סטיטוציעס, אזוי צו די פילאנטראפישע און אזוי צו קאנסטרוקטיווע.

ווייל ס'איז באמת א חרפה און א בושה.

באקומען אויסצייכנונגען און א גאלדע-נעם מעדאל אויף די אויסשטעלונגען אין די גרעסטע שטעט פון אייראפע און אין תל אביב (ארץ-ישראל)

פאדערט און אלע אפטייקען אפטייק-סקלאדען און פער-פומעריעס

Fabryka Chemiczno - Kosmetyczna „Pharmachemja" Bydgoszcz

ר׳ ירחמיאל מיללער ז״ל

א יור פון הונדערט יאָהר איז אוועקגעגאנגען פון שטאָדט; א יוד, וואָס האָט איבערגעלאָזט דורות און דורי־דורות, ביז אוד־אור א יי נ י ק ל ע ך. געוועהנליך ביי אַזא טיפּע עלטער לאָזן ניט די אויגן קיין סך טרעהרן נאָך דעם פערשטאָרבענעם. עס בלייבט בלויז איבער צוזאָגן וועגן די שבחים פון אזאַ יוד, אויב אזעלכע זענען פאַרהאַן. און שבחים נאָך אזא יוד, ווי ס׳איז געווען ר׳ ירחמיאל מילער, איז דווקא דאָ א סך, גאָר א סך. ווען מ׳זאל וועלען אויסרעכענען אלע, וואלטען זיי פערנומען פיעל אָרט. מיר וועלען זיך בעגרעניצען נאָר מיט א טייל פון זיי.

ר׳ ירחמיאל מילער איז געווען אַ יוד אַנ׳עושר. ער האָט געהאָט א סך געלד אַמאהל, אבער נאָך מעהר דעת און מיט גוטסקייט איז געווען אָנגעפולט זיין הויז. מ׳קאָן זאָגען אויף איהם, אַז ביתו פתוח לרוחה. א הונגעריקער איז ארויסגעגאנגען זאט און א נאקעטער, בעקליידט. ער האָט זיין גאַנץ לעבען נישט אויסגערערט א הויך וואָרט, נישט ביין געווען אויף מענשען אין נישט געוויסט אַזעלכעס, וואָס הייסט כעס, אָפילו דאַן, ווען ער וואָט געהאָט א גרונד צו זיין בייז און צאָרענדיג. דאָס האָבען מענשן אייבינע יאָהרען בעווינדערט. מ׳האָט געקענט פון דעם מענש לערנען מדות און גוטע מענשליכע זיטען, וואָס האָבן געריהט אייביג אין זיין גאנצען צאָרטען וועזען. דער יוד האָט געהאָט א שם נישט בלויז אין ראָראַם, נאָר אויך אין א סך שטעדט. גאָר בעוויסט איז ער געווען אין דער חסידישער וועלט און ביי פיעל רביים, פּאַרצייטישע גרויסע „גוטע יודען״ געווען אַ מקורב, א גרויסער אָדם חשוב.

און זיין שם־טוב האָט ער זיך איינגעקויפט פאַר מעשים־טובים, גוטע מדות און מעלות־טובות. חסידים האָבען געזאָגט, אַז ער איז דער עהרליכסטער און תמימות׳דיקסטער חסיד, סוחרים האָבען געזאָגט, אַז ער איז דער עהרליכסטער און רעיעלסטער סוחר. און סתם מענשען האָבען געזאָגט, אַז דאָס איז א אויסגענומענער הערליכער טיפ יוד, וואָס אזעלכען דאַרף מען זוכען אויף מרחקים. און אַלע האָבען געזאָגט אמת, אַ האָר נישט איבערטריבען, דעם מינדעסטען טעות נישט געמאַכט. האָט ער געריפענט נאָט, איז עס געווען פון די טיפסטע, טיפענישען פון האַרצען, מיט פעסטען גלויבען און מיט אמונה אָהן אַ שיער און אָהן א צאָהל; האָט ער געגלויבט אין צדיקים, איז ער גרייט געווען אוועקצוגעבען דאָס העמד פון לייב; האָט ער געטוהן גוטס, איז עס געווען מיט א עין יפה, מיט שמחה, מיט פערגינערישקייט און מיט דער גרעסטער צופרידענהייט, ווען יענעם איז די טובה חאויל בעקומען. און האָט ער געהאַנדעלט, איז ער געווען עהרליך ווי דער טאָג, און אַזוי טיעף מענשליך, אַז אלע, וואָס זענען געקומען מיט איהם אין האַנדעלס־בעציהונגען, ה אָ ב ע ן ממש געשטוינט און בעוואונדערט. ער האָט קיינמאָהל נישט געשוואוירען, אפילו דאָס וואָרט אסור האָט זיין מויל נישט בענוצט און דאָס בלויזע וואָרט זיינס איז געווען אָבגעהיטען ביי איהם ווי א טייערער אוצר.

הונדערט יאר געלעבט און מיט קיין איין מענש זיך נישט געקריגט, קיינעם נישט בעליידיקט; הונדערט יאָר געלעבט און יעדן טאָג האט ער זיך געריכט, אַז מ׳קאָן שטאַרבען, ווייל א מענש איז נאָר א מענש. זיינע מחשבות זענען תמיד געווען פערנומען מיט יענער וועלט; געווען אַנ׳עושר און נאָך א גרעסערער עניו. אָפילו אין זיין דור, ווען גוטע, עהרליכע יודען זענען געווען שכיח מעהר ווי היינט, איז ער אויך געווען א זעלטענער יוד און אַנ׳אויסנאָם פון א סך אַנדערע.

אין קאָזשעניצער הויף איז ער געווען איינער פון אָנגעזעהענסטע. אַז ער איז געקומען צום רבין ר׳ יחיאל, ר׳ אַליעזר, אָדער צום רבין ר׳ ירחמיאל משה׳לע ז״ל, האָט גאַנץ קאָזשעניץ געקאָכט מיט ר׳ ירחמיאל מילער׳ן. אין זיין צוואה האָט ער געשריבען, אַז דעם טאָג וואָס ער וועט פערמאַכען די אויגען, זאָל מען שיקען אַ עקסטרע שליח קיין קאָזשעניץ וועלכער זאָל געהן אויף די קברים און אָנזאָגען זיי, אַז זייער חסיד ירחמיאל מילער איז געשטאָרבען.

אין משך פון יאָהרען צעהנדליגער זענען ביי איהם איינגעשטאַנען די רביים ר׳ ירחמיאל משה׳לע און דער סטאָלנער ז״ל.

און נאָך א „קליינעקייט״, א „שטריכעלע״ פון א סך: ר׳ ירחמיאל מילער איז געווען א בעל־הבית יאָהרען־צעהנדליגער פון עטליכע הייזער און נישט ער און נישט זיינע לאָקאַטאָרען האָבען איהם אין געריכט אָנגעקלאָגט, נישט ער און נישט זיינע לאָקאָטאָרען האָבען אים צו א דין־תורה גערופען. נישט געווען צוליב וואָס, ווייל ער האָט געהאַנדעלט מיט יעדען מענש מיט חסד, מיט אמת׳ער מענשליכקייט און עהרליכער יודישקייט.

די וואָס האָבען איהם מספיד געווען, האָבען מיט גארנישט איבערטריבען, אַדרבא, זיי האָבען פיעל, זעהר פיעל שבחים נישט דערזאָגט.

מ׳האָט איהם אריינגענומען אין בית מדרש אריין און מ׳האט איהם געמעגט אריינגעמען. ס׳איז נאָך א הייליגקייט צוגעקומען. דאָרט האט איהם מספיד געווען ר׳ ירחמיאל גוטמאַן. אויפ׳ן בית־העולם האבען איהם מספיד געווען ר׳ דוד׳ל מעראַליאַן און ר׳ העניך שו״ב. דער לעצטער האָט אין זיין האַרציגען הספד געגעבען א טרעפליכע שילדערונג ווער און וואס ר׳ ירחמיאל מילער איז געווען. ס׳איז געווען א גרויסער רעגען און דער גרויסער עולם איז געשטאַנען קנאַפּע 2 שעה ביים קבר און אויסגעהערט די הספדים. כמעט האַלב ש״ס און אָהן אַ שיער ספרים מיט מפרשים זענען ציטירט געוואָרען אין ב״מ און אויפ׳ן בית־עולם ביי זיין קבר.

צום סוף האט מען איהם אין קבר אַריינגעלעגט א קליין בריוועלע, וואס דער קאזשעניצער רבי ר׳ ירחמיאל משה׳לע ז״ל האט געהאָט צו אים געשריבען. ער האָט דאָס אָבגעהיטען זיין גאַנץ לעבען ווי אַנ׳אויג אין קאָפּ.

ס׳איז געשטאָרבען א יוד פון הונדערט יאָהר. מ׳קאָן זאָגען דער שענסטער, דער עהרליכסטער יוד פון שטאָט. ר׳ ירחמיאל מילער איז געווען דער לעצטער פון זיין דור. מיט זיין טויט איז אָבגעשלאָסען געוואָרן א תקופה פון פאַרצייטישער עכט־יודישקייט, תמימות׳דיגקייט און עהרליכע חסידישקייט.

א שאָד אזא דור חערט פערלוירען.
חבל על דאבדין ולא משתכחין.

Panu Maksowi Adlerowi
spowodu zgonu Jego Córki

B. P. MANI

wyrazy współczucia

s k ł a d a

Zakłady Garbarskie „TAN-BOX"
Inź. Henryk Cymerman, Radom

מיר דריקען אויס דעם טיפסטען מיטגעפיהל
די ברידער ר י כ ט מ א ן מיט זייער שוועסטער
צוליב׳ן טויט פון זייער געליבטע מ ו ט ע ר האשה הצנועה

שרה נאכע
בת ר׳ מאיר זאב

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים.

די חברה **מנחמי - אבלים**
א י ן ר א ד א ם.

אונזער אויפריכטיגען מיטגעפיהל דריקען מיר אויס
די געברידער ר י כ ט מ א ן מיט זייער שוועסטער
צוליב׳ן טויט פון זייער ליבע און געשעצטע מ ו ט ע ר

שרה נאכע ג. ע.

זאָלען זיי זיין געטרייסט און ניט וויסען מעהר פון קיין צער

העשקע ראָזענשטיין מיט פאַמיליע.

דעם טיפסטען מיטגעפיהל דריקען מיר אויס
אונזער מ ח ו ת ן
ישעי׳ מענדעל ראָזענבלאַט
צוליב׳ן טויט פון זיין פריהצייטיג־פערשטאָרבענער שוועסטער, (אין ווארשא)

ביילטשע העכטקאפף נ. ע.

זאָל ער מעהר נישט וויסען פון קיין צער און זיין געטרייסט
בתוך שאר אבלי ציון וירושלים.

יחיאל קירשענבלאַט און פאַמיליע.

עגזיסטירט 111 יאָהר

די בעסטע אָנערקענטע סחורות
— אין קוואַליטעט און מוסטער פון —

K. Jankowski i Syn
Żeromskiego 33 tel. 23-05

האָבען זיך ערוואָרבען די בעסטע מיינונגען ביי אַלע
קרייזן פון דער יודישער און פוילישער געזעלשאַפט.

צום נייעם סעזאָהן

האָט די פירמע אויסגעאַרבייט די שענסטע שטאָפען
לויט ד ע ר ל ע צ ט ע ר מאָדערנער צ י י ט.

קומט און איבערציינגט אייך! קומט און איבערציינגט אייך!

עגזיסטירט 111 יאָהר

עגזיסטירט 111 יאָהר

עגזיסטירט 111 יאָהר

ווער ס׳וויל האָבן אַ גוט אויפגענייט אַנצוג
זאָל ניט קאַרגען נאָך 10 זל.
— און ק ו מ ע ן צו —

פ. ווייסבאָרד מאַניושקא 24

וועט ער בעשטימט צ ו פ ר י ד ע ן זיין.

שוין אין 8 טעג אַרום דער שענער פורים-באַל
לטובת דעם יודישען שפּיטאל.

אין א פיבערהאפטען טעמפּאַ געהען פאָראויס די אינטענסיווע פּאָרבערייטונגען צום פורים-באַל פאר'ן יודישען שפּיטאַל, וואָס זעהט זיך פּאָר צו זיין אינטערעסאנט מיט פיעל נאָך ביז יעצט נישט געזעהענע נייעקייטען. שוין דאָס אליין, יואָס דער גאַנצער טעאַטער-בנין פון „ראָזמאַיטאָשטשי". ווערט אָבגעגעבען צו דער דיספּאָזיציע פון פורים-אָווענד, איז שוין א וויכטיג נייעס.

וואָרום אלע פאָרשטעלונגען און אימפּרעזעס אין „ראָזמאַיטאָשטשי" זענען אייגנעארדענט געוואָרען אין א טייל פון די געביידע.

דער בופעט וועט זיך געפינען אין א גרויסען זאהל, קאָמפּאָרטאבעל איינגעאָרדענט און פון אלעם גוטען סערווירט.

א „פּאָטשאָנטעק" האָבען שוין געמאכט די יודישע קצבים — א גרויסען קוואַנטום פלייש אויף אָבשניט, וואָס די פירמע בערקמאַן רויכערט עס שוין. דער ביער-סוחר ה' ל. מ. זיסערמאַן האָט פרייוויליג אליין געמאָלדען פאר'ן דערהאַלטען נאָך א וועלכע ס'איז חענדונג — 20 פלאַשען ביער פאר'ן בופעט

דער שפּיטאָל-קאָמיטעט האָט פונאַנדערגעשיקט פיעל בריעף צו אָרטיגע און אויך צו פרעמדע סוחרישע פירמעס זיי זאָלען שפענדען פאר'ן בופעט פון וייערע פּראָדוקטען און אויסאַרבייטונגען. דער טעקסט פון די בריעף איז זעהר שעהן רעדאגירט און וועט געוויס מאַכן א גוטען רושם אויף אלע, וואָס וועלען די בריעף ערהאַלטען. אויף יעדען בריף געפינט זיך באַלד א ספּעציעלער אָבשניט, אויף וועלכען יעדער ווערט געבעטען צו ענטפערן מיט וואָס ער בעשטייערט זיך אויפ'ן בופעט, וועלכער ברויך זיין א געשאָנקענער און ברענגען א געהעריגע הכנסה.

עס וועט בעזונדערס געזאָרגט פאר דעם שעהנעם דעקאָראַטיווען אויסזעהן פון אלע זאהלען אין טעאטער. אין די פילארען וועלען איינגעארדענט ווערען ספּעראַטע צימערלעך מיט שטיהלען און טישלעך מיט בעזונדערע עלעקטרישע בעלויכטונג.

עס וועלען וואהרשיינליך שפּילן צוויי אָרקעסטרעס.

די „מסדה" וועט אויפפיהרען איינאַקטערס פון א פערשידענפאַרביגען אינהאַלט, אונטער דער רעזשי פון מ. ל א ט ט ע.

מיט די טענץ יועט אנפיהרען דער טאַנץ-מייסטער פון דער טאַנץ-שולע „קאָנטינענטאל".

פון דער אַלג. ציונ. אַרג.
קאָמוניקאט

פאַרינגען שבת דעם 13 ד. ח. איז פאָרגעקומען די קאָנסטיטואירונג פון ניי-געוועהלטען קאָמיטעט פון דער אלג. ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע (יועלט פער-באַנד) אין ראדאָם. אלס פּרעזעס פון דער אָרג. איז געוועהלט געוואָרען ח' משה ליקסענבורג וו. פּרעז. מ. ל. פּיש-מאַן, גענ. סעקרעטאַר י. קירשענבוים קאַסירער א. גאָלעמביאָווסקי.

דעם היינטיגען פרייטאָג 7 א ז. אָוו. קומט פאָר אין איינענעם לאָקאַל טראַאוגוטטאַ 55 א רעפעראַט פון מיטגליד פון צ. ק. אין וואַרשאַ אדוו. ב. אלעמוצקי א. ד. ט. „די יעצטיגע לאגע אין ציוניזם".

מכח דעם רעקורס געגען די סהלה-וואַהלען.

ווי מען הערט, ווערען גערופען מענשען אין דער סטאַראָסטוואָ אויפצוגעבען ערקלערונגען אין צוזאמענהאנג מיט'ן רעקורס, וואָס איז אַריינגעטראָגען געוואָרען געגען די לעצטע וואהלען צו דער קהלה.

פון דער ציונ. ארג.
קאָמוניקאַט.

פראַטאָג צונאכטס דעם 19|2 ד. י. האַלב 8 אז. קומט פאר און לאָקאָל פון דער ציונ. אָרגאַניזאַציע (זשעראָמסקי 25) דער ווייטערדינער המשך פון חברים-פערזאמלונג אין וועלכן ס'וועט בעהאנדעלט ווערן אקטועלע, ציוניסטישע פראַגען אין צוזאמענהאנג מיט'ן פאָרשטעהענדען 12 ציונ. לאנדעס-צוזאַמענפאַהר.

גרייט אייר קינדערלעך!

„וויזאַ" גרייס-צו א קאָסטיומען-פאַרשטעלונג פון קינדער אויף פורים. דער שענסטער און אריגינעלסטער קאָסטיום וועט בעשאנקען ווערען מיט א פּריז פון אנ'אמת'דיגען גוטען שלח-ומנות.

אזהרה גדולה
פון הרב, הבד"צ עם ועד הכשרות בּראדום.

צו אַײך יודען ווענדען מיר זיך מיט א הײסען אפעל און רוף!

געדענקט, אַז אַ גרויסער כאָאס און אונאָרדנונג הערשט אין די ענינים פון כשרות. עס האָט זיך פערשפרייט די „געהיימע שחיטה" און אויך ווערט פערקויפט **בּ ש ר נ ב ל ה פאר כשר** און מען איז מכשיל הרבים מיט מאכלות אסורות.

מיר האָבען ארגאַניזירט א גרויסע השגחה און איינגעפיהרט, אַז

אָלע כשר'ע פליישען וועלען געסטעמפּעלט מיט יודישע חתימות אויף וואַקס. רויטע וואַקס בּעדייט „ג ל אַ ט כ ש ר" און טונקעלער וואַקס בּעדייט „כ ש ר".

אין אײערע הענד ליגט יעצט דער גורל פון כשרות!

איהר טאָרט נישט זיין גלייכגילטיג און איהר מוזט געדענקען, אז דאָס יודישע פאָלק איז געצייכענט מיט'ן נאָמען ואנשי קדש תהיון לי, חייל ובשר בשדה ט ר פ ה לא תאכלו!

איהר זאָלט נישט ק ו י פ ע ן קײן פלײש נ א ר אין די

קאנצעסיאנירטע כשר'ע יאטקעס

איהר מוזט אײַך פ ע ר ה י ט ע ן נישט נכשל צו ווערען מיט

טרפה, נבלה, חלב ודם!

בײַ קויפען רינדס-פלייש, קעלבערינ'ס, פאָדראָבעס, ווי צונגען, לונג, לעבער, קעפ, קישקעס, און פיס, דארפט איהר אכטונג געבען, צי דאָס איז געסטעמפעלט מיט די **לאָס-חתימות**, און עופות זאָל מען קויפען נאָר וואָס זענען **פ ל אָ מ בּ י ר ט**.

פליישען אָהן די חתימות, עופות אָהן פלאָמבעס, ווי אויך שחיטה דורך זייטיגע שוחטים

איז טרפה ונבלה!

עופות דאַרף מען שיקען ש ח ט'ן נ אָ ר אין די

ההלישע שחט-שטיבלעך.

בשם דת תורתנו הקדושה וואָרנען מיר אייך און מיר בעטען צו נעמען אין אכט די דאָזיגע הזהרה, ולהשומעים ינעם ותבוא עליכם ברכות-טוב.

הרב והבד"צ, ועד הכשרות
בּראדום.

בּ ע מ ע ר ק ו נ ג: אין אלע ענינים פון כשרות קען מען זיך ווענדען אין די ק אָ נ צ ע ל אַ ר י ע פון ה ר ב ד פ ה (ו ש ע ר אָ מ ס ק י 7)

בּערימטע שוישפּילערין חנה בּראז
א י ז ר א ד א ם.

צום ערשטען מאָל אין ראדאָם, וועט אין זאָל פון אָרבייטער-פאָלקס-הויז אויפטרעטען מיט א וואָרט-קאָנצערט די דראַמאַטישע אַרטיסטין פון דער ערשטער ווילנער טרופּע — חנה בּראָז.

מיר האָבען שוין געהאַט די געלעגענהייט צו הערען פערשידענע רעצי-טאַטאָרען, נאָר דוכט זיך, אז חנה בּראָז וועט אונז געבען אזעלכעס, וואָס וועט אלע בּעגייסטערן.

ערשטענס פערמאָגט זי דעם קינסטלערישען זשאַנר מיט א דורכגעטראכטער מימיק. ערנסט און אויפריכטיג ברענגט זי אַרויס די האַרציגסטע טענער. דער פּראָגראָם דעקט זיך אַבסאָלוט מיט דעם בעסערען געשמאַק פון צושויער אזוי, אַז די גראָטעסקע-פיגורען און די פערסאָנאַזשען פון די בעסטע דיכטער פערשאַפען א נחת-רוח.

חנה בּראז איז בּעזונדערס שטארק אפּלאָדירט געוואָרען אין וואַרשאַווער ליטעראַטען פעראיין, וואו זי איז לעצטענס אויפגעטרעטען.

פאר די ראדאָמער טעאַטער-געהער, וואָס זענען עמפּפינדליך אויף סצענישער אויפפיהרונג, וועט חנה בּראַז זיין א דאנקבּאָרער נאָמען, וואָס וועט זיך איינקריצען אין זכרון.

י. פ — ן.

הארבּע אורטיילען איז קאמוניסטישע פּראצעסען.

א רייהע יונגעלייט פון דרילטש זענען היינטיגע וואָך געשטאַנען אין ראַדאָמער קרייז-געריכט בעשולדיגט אין קאָמוניזם.

אלע האָבען בעקומען שווערע אורטיילען חוץ איינער, שמחה קעסטענבערג, איז גענאַנגען פריי.

בעריל גרינער, איז פער'משפט געוואָרען אויף 8 יאָהר; לייביש ווייצמאַן און ח"ים לייזער זאַלצמאַן אויף 6 יאָר; בשעסלאָוו חינטער 5 יאָהר; יאַן קאָפּטשאַל און יאַן מייכושיק צו 2 יאָהר. דעם לעצטען איז די שטראָף אָבגעלעגט געוואָרען אויף 5 יאָהר.

* * *

מיט א פּאָר טעג פריהער זענען גע-משפט געוואָרען פאר קאָמוניזם 5 יונגע-לייט און 2 מיידלעך. די יונגעלייט זענען: סטאַניסלאָוו סקויניעצקי בעקומען 12 יאָהר תפיסה; מאַריאַן מאַזור — 10 יאָהר; שלמה בּלאַטמאַן 5 יאָהר; רבקה ווײנשטאָק — 4 יאָהר; פּעריל ווייסמאַן 3 יאָהר; לייביש חייכהענדלער 2 יאָהר.

ס'האָבען געזאָלט גע'משפט ווערען נאָך צוויי: אהרן בוימאַן און טרוגענבערג, אָבער זיי זענען פאַר'ן פּראָצעס פערשוואונדען און אַנטלאָפען קיין אויסלאַנד.

אין צווייטען און לעצטען טאָג פון פּראָצעס האָט מען בעמערקט, אַז אויך די בעשולדיקטע פּעריל ווייסמאַן האָט זיך נישט געשטעלט. דאָס געריכט האָט פּעראָרדענט אויפצוזוכען זי און איינזעצען אין תפיסה.

א.

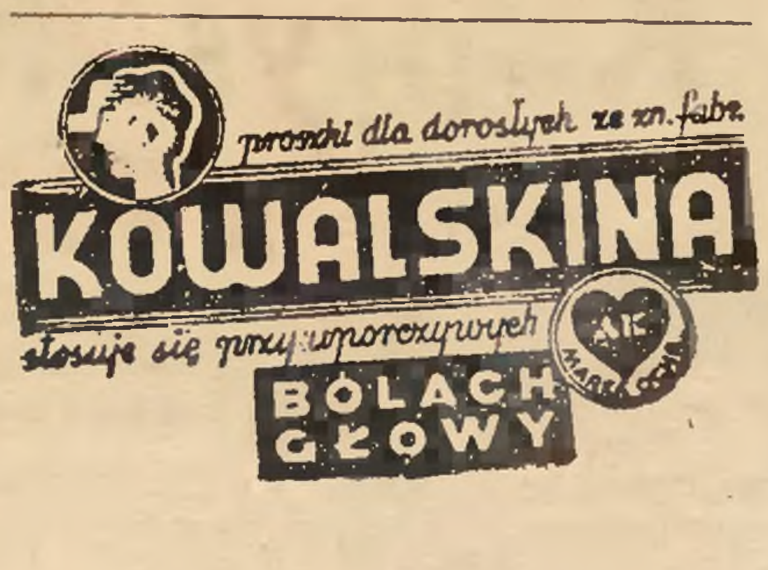

KINO APOLLO

מאנטאג גרויסער דאפלער פראגראם!

1. א אויסגעצייכענטע קאמעדיע מיט

גארי קאופער

Pan z miljonami

2. א ערשטקלאסיגער פילם מיט די בעריהמטע זינגערין

מארטא עגערטה

Czarujące oczy

ביז זונטאג איינשל.

די שענסטע פוילישע מוזיק - קאמעדיע פיל מיט הומאר, געזאנג און טענץ

Piętro wyżej...

מיט די בעסטע פוילישע פילם-ארטיסטן

באדא, גראסובנא, ארוויד

איבער'ן פראגראם: קלאנג - צוגאבען אין פאט - וואך

שבת 3 אז. זונטאג 12, 1^{45} די שענסטע פרוי פון אמעריקא דאראט לאמור אין פילם

KRÓLOWA DZUNGLI

KINO APOLLO

OBWIESZCZENIE

Zgodnie z art. 13 przepisów o organizacji gmin wyzn. żydow. (Dz. Ust. № 52 poz. 500 z r. 1928) podaje się do wiadomości,

że budżet i lista składek Gminy za rok 1937 wyłożone będą do wglądu dla członków Gminy w ciagu 8-iu dni

t. j. od 21 do 28 lutego b. r. włącznie

W KANCELARII GMINY (ŻEROMSKIEGO 9) OD 9-EJ DO 2-EJ PO POŁ.

TYMCZASOWY ZARZĄD
GMINY WYZŃ. ZYD.
w RADOMIU.

בעקאנטמאכונג.

אויפ'ן סמך פון ארט. 13 פון דער פערפליכטענדע פאר-שריפטען וועגען די יודישע רעליגיעזע קהלות (דז. אוסטאוו נומער 52 פאז. 500 פון 1928 יאהר) ווערט בעקאנט געמאכט

אז דער בודזשעט און די ליסטע פון קהלה-שטייער (עטאט) פאר'ן יאהר 1937 וועלען ארויסגעלעגט ווערען צום דורכועהן פאר די קהלה-מיטגלידער במשך 8 טעג.

ד. ה. פון 21 ביז 28 לוטי ל. י. איינשליסליך,

אין דער קהלה - קאנצעלאריע (זשעראמסקי 9) פון 9 ביז 2 בייטאג

צייטווייליגע פערוואלטונג פון דער יודישע קהלה
אין ראדאם.

Już są do nabycia
w sklepach oraz kioskach tytoniowych
opatentowane gilzy do papierosów
w pudełku - futerale

„R E N O M A"

fabryki: **E. PASCHALSKI i S-ka**

Jedynie **IDEAL JAWA**
z DZWONKIEM
jest prawdziwą opatentowaną domieszką do kawy z aromatem czekoladowym.

צעך פון יוד. שניידער, קורשנער, היטעלמאכער, קאפעלושניקעס, שניידערינס אין ראדאם.

דערמיט ווערט בעקאנט געמאכט

אז מארגען שבת-צונאכט
דעם 20-טען פעברואר 1937

קומט פאר

די פייערליכע ערעפנונג

פון אייגענעם הערליכען לאקאל אויף וויטאלדא 10

(1-טער שטאק)

פראגראם: פייערליכע ערעפנונג. - דאנצינג. - פערשידענע אטראקציעס בופעט אויפ'ן ארט. אנפאנג 8 א זייגער אוונד.

Kino ADRIA

שבת דעם 20-טן 12 און 2 אז.
זונטאג דעם 21-טן 12 און 2 אז.

פריהמארגען - פילמען

צו ביליגע פרייזען

א שענער דזונגל - פילם

Nowe przygody
TARZANA

איבער'ן פראגראם: קלאנג - צוגאבען

גרויסער דאפלער פראגראם!

Kino ADRIA

פליפ און פלאפ

אין א ערשטקלאסיגער קאמעדיע

Cyganskie dziewczę

2 א ערשטקלאסיגע ווינער קאמעדיע מיט די בעסטע כוחות פון ווינער פילם - פראדוקציע

Kaprys Markizy Pompadour

מאנטאג פייערליכע פרעמיערע פון זשאנעטע מאקדאנאלדס פילם א. נ.

SAN - FRANCISCO

TARYFA OGŁ.: Na 1-szej stronie 1 mm 1 szp. 40 gr. w tekscie 1 mm 1 szp. 60 gr. na ostatnie stron. 1 mm 1 szp. 25 gr.

1-sza i ostatnia strona liczą 8 szpalt.

אבאנאמענטס פרייז: פאר א חודש אין פוילען 1 זלאט אין פראנקרייך, בעלגיען 4 פראנק אין אנדערע לענדער 30 סענט

Redaktor i Wydawca CH. M. HERC. tel. 15-18 .טעל Wydawnictwo „Radomer Kielcer Leben" Radom Szwarlikowska 20